

VÄSTGÖTA BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

**Hej, käre besökare!
Västgötabygdens förstasida finns på nästa sida!**

Tycker du att tidskriften är läsvärd rekommenderas att du satsar på en tidningsprenumeration!

Vid 1 ex. kostar 1-årsabonnemang 150:-

Vid minst 10 ex. (i samma beställningslista) rabatteras priset till 130:- / ex.

Listan skickas till Västergötlands Hembygdsförbund, Box 15, 534 21 VARA, Fax: 0512-33942, E-post:vasterg.hembygdsf@telia.com

Avgiften erläggs på en inbetalning till Västergötlands Hembygdsförbunds bankgiro 378-5383.

PS! Tips till föreningar etc. Ge en prenumeration till föreningarnas hela styrelse, alla trotjänare, skolor, äldreboende och inte minst läkar- och tandläkarmottagningar m.fl !

Det kommer att uppskattas!

Västgötabygdens redaktionskommitté

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete, natur- och kulturminnesvård utgiven av Västergötlands Hembygdsförbund

Nr 5

Årgång 72

2017

Kulturmiljön är och har alltid varit betydelsefull för människan – då, nu och i framtiden.

Vid Sveriges Hembygdsförbunds årsstämma i Uddevalla togs beslut om hembygdsrörelsens kulturmiljöarbete de närmaste åren. Rasmus och Pontus låtsasåker i farmors och farfars gamla släde. Foto: Monika Moberg

Blev asaguden Tor kristen i Kungslena – sidan 5

Tema 1700-tal i Skara – sidan 6

Arnold Karlén har följt ån Tidan – sidan 8

Anita Andersson, förkämpe för matkultur – sidan 16

Hänt på bögda – sidan 24

Foto:
Copyright
Kungahuset.se

HKH Kronprinsessan Victoria
Västergötlands Hembygdsförbunds
beskyddarinna

Innehåll

Ordföranden har ordet	3
Tankar i tiden – Ingrid Öhlund	4
Blev Oden kristen i Kungslena	5
Tema 1700-tal i Skara	6
Arnold i Tidån skildrar åns kraftfulla historia	8
Bildspel om ån Tidån	9
Namnbyte i Rackeby efter 100 år.....	11
På kristallmottagarens tid.....	12
P H Rosenström till Minne.....	14
Yxsmide i Skepplanda	15
Profilen Anita Andersson	16
Skolan 175 år	18
Södra Ving – Skolan, då, nu och i framtiden	18
Skolan förr och nu i Fredsberg.....	19
Skolhistoria i Fredsberg	20
Ensam kille i första klass i Närunga	21
Hänt på böga	24
Havrebanan 50 år.....	28
Läckögreven erövrade Moskva.....	29
Läsvärt i korthet.....	30
Redaktionen	31
Lanthandeln förr och retro	32

Redaktör och ansvarig utgivare:

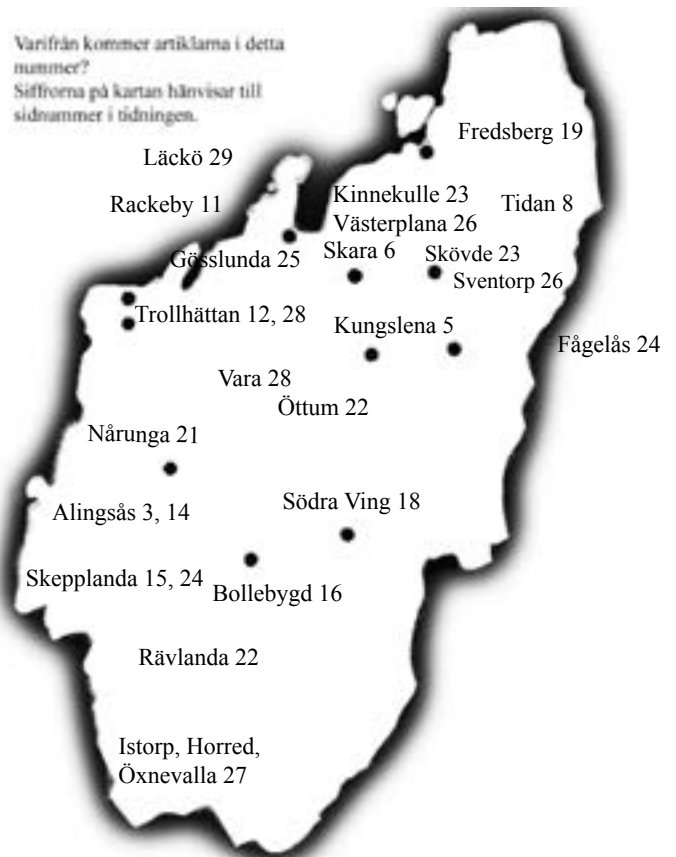
Monika Moberg, Norra Bergvägen 16 B, 541 32 Skövde.
Tel: 070 64 25 670. E-post: redvastgotab@gmail.com
Tryck: Princo Rydins Tryckeri AB, Vårgårda.
Sex nummer per år med utgivning i slutet av februari,
april, juni, augusti, oktober och november.
Manus senast: 10/1, 10/3, 10/5, 10/7, 10/9 och 10/10.
ISSN 0346-4954   www.hembygd.se/vastergotland

VÄSTGÖTA- BYGDEN

Tidskrift för hembygdsarbete,
natur- och kulturminnesvård.
Medlemstidskrift för
Västergötlands Hembygdsförbund
Årgång 72
Utkommer med 6 nummer per år
Avgift 2017 150:-

Vari från kommer artiklarna i detta
nummer?
Siffrorna på kartan hänvisar till
sidnummer i tidningen.

Helt ideellt

Vår tidning är ganska unik. Vi som gör tidningen jobbar helt ideellt. Vi är en redaktionskommitté på tio personer som träffas ett par, tre gånger per år och har samråd om innehållet. Ur den gruppen är vi tre (se sidan 31) som har det direkta ansvaret att det kommer ut sex nr av Västgötabygden per år.

Vill du prenumerera eller har en adressförändring, ring till Eva Mann, telefon 0512-105 50, kontorstid på torsdagar 9–15 eller e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com
I det här numret är vi 30 skribenter och fotografer som hjälpts åt. Ingen av oss får något arvode, vi gör det för att glädja andra och oss själva.

Ordföranden har ordet ...

Kretsbildningen och andra aktuella aktiviteter

Vi är nu mitt uppe i planerandet av tio nya kretsar i Västergötland. Totalt skall det, med de som redan finns, bli 22 kretsar omfattande en eller två kommuner och med en ”fadder/kontaktperson” från hembygdsförbundet i varje krets. Vuxenskolan har på flera platser lovat ”hjälpa till” och kan då beskriva dels hur vi rapporterar vår studie- och kulturverksamhet till dem, dels informera om sina kurser i t ex föreningsteknik eller ”hur vi hanterar vår hemsida”.

Jag hoppas vi kommer igång med alla kretsarna under detta verksamhetsår. Det skulle betyda att vi får en helt annan närhet mellan distriktet och er alla i de 224 lokala föreningarna samt samverkande organisationer som NAV (arbetslivsmuseerna) och kanske bygdegårdar eller idrottshistoriska sällskap som ni bjudit in. Vi har ju också några hembygdsföreningar, som inte är anslutna till hembygdsförbundet – här kan vi träffa och stimulera även dem – utan krav på avgift.

Jag hoppas också att kretsarna diskuterar gemensamma aktiviteter och gärna då i kombination med andra arrangemang. Väner firar jubileum 2018 och Alingsås 2019 och Borås 2021. Här skulle kretsarna kunna arrangera Hembygdens dag, antingen gemensamt eller alla hembygdsgårdar och föreningar på samma dag och även få projektbidrag från kommunen (även regionen har intresse av om vi verkar för fler besökare).

Lördagen den 5 maj 2018 planerar vi nu för årsstämman på Spinnets i Habo och här finns mycket att se i de historiska lokalerna förutom seminarier och förhandlingar. Vi kommer att ha resor till Habo kyrka (med de vackra takmålningarna) och vi ämnar avsluta med kaffe och hembakat på hembygdsgården. Reservera denna lördag.

Jag hoppas att det var många som hann uppfatta det nya bidrag som Riksantikvarieämbetet inrättade i år, speciellt till hembygdsrörelsen. Nu var sista ansökningsdag redan den 25 september så det gällde att snabbt få papper i ordning. Nästa år kommer det förmodligen tillbaka och då finns det 8 miljoner nya kronor att ansöka om för att utveckla vår föreningsrörelse.

Tillsammans med Västarvet utbildar sig nu ett antal ELC-ambassadörer för att i januari 2018 starta studiecirkel runt om i Västergötland. ELC står för Europeiska Landskapskonventionen, som även Sverige ratificerat. Alla typer av landskap innefattas, både stad och landsbygd. Alla kan bli delaktiga i att skydda, förvalta och planera landskapet. Riksantikvarieämbetet leder en samordningsgrupp i Sverige bestående av en rad statliga verk och institutioner.

Landskapet finns för oss alla – där vi bor, arbetar, roar oss i vardagen eller i utflyktsmålet. Landskapet finns överallt – men vi behöver kunskap för att påverka. Förbered er nu för att gå med i studiecirkel när inbjudan kommer strax efter årsskiftet.

Fokusområden

Riksstämman i Uddevalla beslutade om två stora ”fokusområden”, där vi nu i hela hembygdsrörelsen skall arbeta med att sätta mål och verksamheter:

- * Kulturmiljöplan och Hembygdens barn och unga (inklusive skolkontakter)
- * Kulturmiljöplanen har följande mål, där såväl vi på distriktet som ni ute i föreningarna skall knyta an:
  - ◇ 1. Lära känna och ta tillvara hembygdens kulturmiljöer och dess värden.
  - ◇ 2. Använda hembygdens kulturmiljöer i den lokala utvecklingen.
  - ◇ 3. Påverka landskapsförändringar i hembygden
  - ◇ 4. Påverka offentliga styrmedel och myndigheternas tillämpning av dem.
  - ◇ 5. Samverka med andra aktörer.

Barn och unga innebär att vi ställs inför frågor som:

- a. Hur kan verksamheten för, med och av barn stärkas i hembygdsrörelsen
- b. Det finns numera möjligheten att bilda klubbverksamhet för barn och även en ungdomssektion. Vad tänker ni om det?
- c. Möjligheten att samarbeta mer med museer och andra aktörer kring utbildning i pedagogik. Vad tänker ni om det?

PrismaVG är en webbplattform, som vi bör ta till oss och lägga in olika berättelser om våra samlingar och verksamheter.

Här skall vi tillsammans med andra museer och kulturarrangemang synliggöra tiden 1850 – 2000 och industrisamhällets kulturarv.

Sök prismavg.se på nätet.

Sven-Åke Mökander

Tankar i tiden ...

Hembygdsrörelsens vision **Levande hembygd** **Öppen för alla** får mig att reflektera kring ordet hembygd. Vad står hembygd för i vår tid? Enligt Svenska Akademiens ordlista och dess senaste upplaga definieras hembygd som **Trakt som omger hemmet**.

Går vi tillbaks i tiden och till A F Dahlins ordbok (1850–1853) så är definitionen **den ort – där någon har sitt hem**.

Utöver definitionen om en fysisk plats innehåller begreppet hembygd, för mig, mer än så. Reflektionerna kan vara många.

Det kan vara en eller flera platser/områden där man känner sig hemma, välkommen, och där man upplevt eller upplever händelser och människor som man gärna tänker på, återvänder till och gärna vill möta igen och där det sprids harmoni.

Hembygd kan också vara de upplevelser man haft på den plats där man har ett fotfäste under någon period i sitt liv och som gjort stort intryck och som man gärna vill tänka på.

Upplevelsen om vad som är hembygd kan också ha olika nivåer, mer eller mindre djupa sinnesnivåer. Jag tänker utifrån Maslows behovstrappa och om de olika stegen för tillfredsställelse.

Till det gångna hör att vi vanligtvis associerade oss till en eller möjligtvis två hembygder.

Idag, i en tid med allt större rörlighet om vart vi reser, var vi har vårt hem, vår bostad, vart vi frivilligt flyttar, eller tvingas flytta hör att vi kan ha ett flertal hembygder under ett liv

Beroende på var i världen du befinner dig så kommer sannolikt begreppet hembygd, vad gäller den fysiska platsen, att skilja sig åt. Befinner du dig i Australien är Sverige din hembygd, är du i Stockholm kanske din hembygd är Ulricehamn och är du i Ulricehamn är din hembygd Södra Ving och är du i Södra Ving är din hembygd den plats, den gård/gata där du växt upp.

Också i en tid med invandring ter det sig allt viktigare att vi från hembygdsrörelsen medverkar till att ge alla, förutsättningar för att uppleva, etablera och odla intresse för att få hembygder. För våra invandrare, får vi inte glömma, att för dem är det inledningsvis oftast en helt ny kultur de möter som också kan formas till deras hembygd.

Ja, överallt finns det platser som kan vara någons hembygd och som finns i sinnet hos människor. Låt oss vara nyfikna, höra andra berätta om sina hembygder och medverka till att forma nya levande hembygder.

I det integrationsarbete Sverige står i och inför, ska vi också medverka till att våra invandrare kan få hembygder i Sverige och där få uppleva hälsosam harmoni.

Hembygdsrörelsens vision och verksamhet passar väl in.

Ingrid Öhlund

Naturupplevelser

Bilägger några enkla närstående exempel som får illustrera vad begreppet hembygd kan innehålla.

I somras var min man Gunnar och jag ute i fjällvärlden för att där återuppleva fiske i Levasjåkki, en fjällbäck som mynnar ut i Rautasälven och senare i Torne älv. Gunnars far, som växt upp i Rautas, en järnvägsort mellan Kiruna-Narvik, blev redan som liten gosse välbekant med fiske och jakt i fjällvärlden. Gunnar har ofta berättat åtskilligt om den natur och de upplevelser han hört sin far berätta och som han själv också delvis upplevt tillsammans med sin far. Precis som för Gunnar tror jag att vi är många människor som gärna vill, om än bara för några dagar, återuppleva alla de goda och starka minnen och händelser som finns förenade med en viss bygd – och som på sitt sätt är en hembygd.

Hembygdens betydelse vittnar också de besök Sverige får av ättlingar till 1800-talets utvandrare från Sverige. Härom veckan hade vi hyresgäster i vårt B&B. En amerikansk kvinna, 83 år, som tillsammans med sina söner och deras familjer åkte runt i södra Sverige för att besöka platser som hennes farfarsmor och farfarsfar bott på innan de utvandrade till USA. Hon kunde här i Södra Ving besöka platsen där anfäderna växt upp, besöka kyrkan där de konfirmerats och besöka hembygdsgården, Bogastugan, för att där få en känsla och bild över hur ett hem på 1800-talet kunde vara. För denna familj blev detta en mycket stark och oförglömlig upplevelse av en bygd – en hembygd som de kände sig vara del i.

Ingrid Öhlund. Ordförande i Södra Vings Hembygdsförening och styrelseledamot i VHF.

Blev asaguden Oden kristen i Kungslena?

Den vackra kyrkan i Kungslena skall vara byggd av Erik Läspe och Halte som tack till Gud för hans fars, Erik Knutsson, seger i slaget här 1208. Det låter märkligt eftersom de gamla sägnerna berättar att asaguden Oden gjorde sig besvär med att på sin åttafotade häst ta sig hit ända från Norge för att för sista gången delta i ett fältslag. Han skall ha kommit olycksbådande svepande över Plantaberget med slokhatt och ett enormt spjut i handen och redan den synen fick många av de danska soldater som slogs för kung Sverker att fly.

Blivande kung Erik Knutsson var säkert kristen så varför i all världen ställde den främste av asagudarna upp och slogs här? Även Jan Guillou tycker att det var konstigt och i sin berättelse om Arn Magnusson hävdar han att det bara var svearna som trodde på sådana skrönor. Svearna var väl ännu inte helt kristna och kunde tro på sådant skrock.

Oden västgöte?

Visserligen skulle man kunna hämta ett visst stöd hos den originelle herren till Dagsnäs, Pehr Tham, som hävdade att Oden bodde på andra sidan Hornborgasjön. Vore det sant skulle man kunna dra slutsatsen att Oden kom för att hjälpa sina landsmän i Västergötland att ta kungakronan från östgöten Sverker och placera den på Eriks huvud. Men här som i många andra fall skall man undvika att tro på Tham, han var västgötaskolan i kubik redan på 1800-talet.

Men det var säkert inte så att Oden blivit kristen på gamla dar, även om det ju går att spåra inslag i berättelserna om honom som verkar vara påverkade av Bibeln. Som detta att även han pinades hängande på trä för att hjälpa folket till vishet. Nej, då är det troligare att berättelsen speglar den osäkerhet som länge rådde. Visst var de flesta i Västergötland kristna. Till namnet i alla fall, men helt hade de nog inte släppt kontakten med de gamla gudarna. Så även om förstås präster och munkar förfasades om de hörde historien, så var det säkert många som i tidigt 1200-tal inte tyckte att det var alls märkligt att Oden ingrep på en kristen västgötes sida.

Skilda historier

Kanske speglar de här berättelserna de helt skilda bilder av tron i Sverige som fanns hos prästerna respektive folket. De som skrev de officiella historieberättelserna var munkar, eller skrivare utbildade av munkar. Det är naturligt att de tolkar det som att västgötarna segrade i Kungslena med Guds hjälp, och som tack byggde en vacker kyrka.

Odens final. Asaguden skall ha deltagit i sin sista strid här vid Kungslena.

Vanligt folk däremot hade kvar mycket av fädernas tro, och för dem var det inget konstigt att en gammal gud dök upp och hjälpte de sina. Förr hade man massor av gudar så en eller ett par till gjorde ingen skillnad.

Fädernas tänkande

Idag kan vi ju konstatera att ingen version stämmer. Om den kristne guden hjälpte Eriks trupper vågar jag inte uttala mig om, men det är helt klart att kyrkan inte byggts som tack. Den är äldre än så. Och inte heller tror vi på att Oden kom på sin åttafotade häst Sleipner för att hjälpa sina västgötska landsmän.

Ändå är historierna mycket värdefulla eftersom de hjälper oss att förstå att västgötarna ännu på 1200-talet, då de känt till kristendomen i säkert 400 år, kunde ha kvar fädernas tänkande från hednatiden då det vimlade av gudar som kunde komma till människors hjälp.

Hans Menzing

Kung Erik. Så här skall Erik Knutsson ha sett ut enligt ett sigill.

Tema 1700-tal i Skara

Skara. De eleganta damerna, som är på väg till Skara Lisa, är Margaretha Adolfsson och Anita Hammar. Margaretha talade om att hon själv sytt sin vackra klänning.

Panik i staden Skara

– Det brinner, det brinner, skriker borgarhustrun Ingrid Larsdotter, spelad av Malin Larsson, när hon kommer springande från domkyrkohållet samtidigt som hon slår med något som liknar ett ben på ett grytlock. Elden började i en lada, söder om torget. Ingrid Larsdotter hade svårt att få upp kyrkdörren, det var högmässa därinne, men några hörde hennes bankande med benet, som grisar bökat upp på kyrkogården och som Ingrid hittat där. Dörrarna öppnades och folket strömmade ut och hem för att försöka rädda sina hus.

Det är den 23 augusti 1719 och det brinner i staden Skara. Vid Bladska huset den 17 augusti i år tar guiden Barbro Olofsson och ordföranden i Skara gille, Tommy Kroon, emot Ingrid Larsdotter flera hundra år senare. 144 personer har samlats för att följa med Barbro på den sista stadsvandringen för sommaren. Temat är 1700-talet. De spröda tonerna från klockspelet i domkyrkan har precis klingat ut.

Den här tiden på 1700-talet hade Skara stad 400 invånare. Invånarantalet fördubblades dock av de djäknar som sökte sig till stadens skolinrättningar.

Barbro berättade om den stora branden som drabbade staden och som tog med sig en stor del av stadens hus i lågorna.

Jesper Swedberg

Denne biskop i Skara, som var född 1653 i Falun, dök upp på baksidan av Domkapitlets byggnad. Domprost Carl Sjögren gestaltade Swedberg. Denne redigerade och skrev texter till 1695 års psalmbok, och han återuppstod nu på trappan till Skaras första boktryckeri. Här trycktes biblar och psalmböcker.

Galanta damer

Vandringen fortsatte till Skara Helsobrunn 1740 eller Skara Lisa, som den också kallades. Här fick vi träffa två mycket charmanta damer av värld, klädda i den tidens senaste mode. De tillhörde knappast Skaras ordinära befolkning, utan de kom från den mondäna storstaden i väster för att dricka brunn. Kanske hoppades de också att träffa någon ung vacker yngling i societeten.

Veterinärhistoriska museet

Vi stannade utanför Veterinärhistoriska museet, där Barbro Olofsson berättade om Peter Hernquist, född Svensson 1726 i Härlunda utanför Skara.

Efter en visit hos domprost Knös, som tog sig an en torparson Lundblad utanför staden så att han slapp gå upp tidigt för att komma till skolan. Lundblad blev senare biskop i Skara.

Barbro Olofsson är en mycket entusiasmerande, påläst och kompetent guide. Att involvera flera aktörer i promenaden, vilka gestaltar och dramatiserar den historiska berättelsen, berikar upplevelsen.

Guide i Skara. Barbro Olofsson ledde stadspromenaden i Skara.

Kaffedrickning på 1700-talet

Barbro Olofsson nämnde att kaffedrickning var förbjuden under 1700-talet och såväl i Skara som på andra ställen öppnades det hemliga lönnkaféer.

1756 bestämde riksdagen att kaffe skulle totalförbjudas. Ett skäl var att Sveriges finanser var svaga, och politikerna var rädda för att kaffeimporten skulle bli för dyr. Det var därför många som började smugla in kaffe istället, trots att man riskerade dryga böter för tilltaget.

Båtmanshuset

Varför fanns det båtsmän i Skara, som inte ligger vid kusten? Enligt ett reglemente från Kronan och Indelningsverket skulle staden ha ett antal båtsmän i försvarshänseende, och några av dem med familjer lär ha bott i Båtmanshuset.

Nu huserar Skara Gille i huset, som använder det för styrelsemöten och träffar. Men när det kommer 144 personer som ska dricka kaffe, då samlas man på gården med hopp om att vädergudarna ska vara snälla.

Monika Moberg

Swedberg. Domprost Carl Sjögren gestaltade biskopen på Domkapitlets trappa. Swedberg bodde på Brunnsbo utanför Skara. Förutom biskop var han professor, rektor för Uppsala universitet och psalmist. Hans son var Emanuel Swedenborg, en berömd vetenskapsman, filosof och bibeltolkare. Swedenborg adlades.

Hernquist från Härlunda

Den första veterinärhögskolan inrättades i Lyon i Frankrike. År 1763 skickades Hernquist som stipendiat dit för att studera. Han fick 1775 ansvaret för den första svenska veterinärutbildningen, som låg i Skara.

Att vara veterinär ansågs inte respektabelt så veterinärelever behövde även ha ett anständigt arbete som kantor och försångare i kyrkan. Därför var sångprov obligatoriskt för att bli veterinär, berättade Barbro Olofsson.

Bilden ovan är tagen vid ett annat tillfälle i Veterinärmuseet, som inrättades 1977. Museet drivs av Stiftelsen Veterinärhistoriska museet i Skara.

Se även hemsidan: www.veterinarmuseet.se

Västgötabygden väcker minnen

Lars-Erik Höök i Skara blev mycket glad när han fick ett nummer av Västgötabygden i sin hand vid kaffeborden utanför Båtmanshuset i Skara den 17 augusti.

Lars-Erik fann en bild på rundkyrkan i Skörstorp med text, skriven av Hans Menzing, och med foton, tagna av undertecknad.

Varför blev han så lycklig över att se bilden med den romantiskt skimrande himlen över kyrkan?

Jo, Skörstorp är hans och hustruns bröllopskyrka.

Monika Moberg

Arnold i Tidan skildrar åns kraftfulla historia

Tidan. Arnold Karlén framför en plansch i sin utställningslokal i det gamla posthuset i Tidan. Foto: Monika Moberg

Arnold Karlén i Tidan är mest känd för sin forskning och sina bilder om ån Tidån från Strängseredsjön till Vänern. Men han har många strängar på sin lyra. Hembygdsforskare, fotograf, ansvarig för utgivningen av häftet Tidånbygden och styrelseledamot i Tidånbygdens Hembygdsförening.

Vi möter Arnold i hans utställningslokaler i det forna postkontoret i Tidån, snett emot Tidans bokantikvariat.

På väggarna i Arnolds utställningslokal finns lokalhistorien synlig.

Förr var Tidån en industriort, känd framförallt för Yllekoncernen, som under åren 1910–1966 var ett ullspinneri och ylleväveri, som Axel – Sågmyrakungen – Tidstrand installerat i Vads kvarns byggnader vid vattenfallet i ån Tidån. Direktörstolen övertogs efter kort tid av disponenten Carl Gustaf Lundberg som fanns med till mitten av 1950-talet. Som mest hade Yllekoncernen 1 200 anställda, varav som mest 300 i Tidån.

Idag inrymmer den gamla fabriken flera verksamheter, bl a västsveriges största loppis på 2 000 kvm, vilket är ett populärt utflyktsmål på söndagar.

Tidån är dock inte bara Yllekoncernen. Förr fanns en flitigt använd järnvägsstation på västra stambanan Göteborg–Stockholm, där tågen nu susar förbi utan att stanna.

Utanför Tidån finns Askeberga skeppssättning, som just nu utforskas av arkeologer. Skeppssättningen är en av Västergötlands mest uppmärksammade fornlämningar, 53 meter lång och näst störst i landet efter Ale stenar i Skåne.

Riksspelman Jan-Erik

Flera musiker är födda i Tidån som t ex vissångaren Jan-Olof Andersson. Hans familj drev företaget Hennings kläder i Skövde. Riksspelmannen Jan-Erik Wadén, musikern Tommy Lindström, Spel-Pelle – Axel Pettersson är några andra som har eller har haft Tidån som sin hembygd.

Kan du vissla Johanna

Tillsammans med Åke Söderblom skrev Sten Axelson (1903–1976), född i Tidån, texten till Kan du vissla Johanna. Sten var kompositör, sångare och musiker och spelade bl a på Nalen. Axelson var bland de första som introducerade charleston i Stockholm. Han arbetade även tillsammans med Sven Paddock, och de skrev många hits som t ex Har du varit me' om de' nån gång.

Nya Centralföreningen

En byggnad i Tidån är Centralföreningens gamla lokaler, som Eskil och Ingela Jonsson har förvandlat till hantverksbutik, konsthall och museum. Det bådär gott för framtiden, när gamla byggnader renoveras och får nya användningsområden

Olstorp

Strax utanför Tidån är Olstorps Festplats belägen, som grundades av bröderna Håkan och Svante Petterson 1975, påhejade av Bert Carlsson. Men det fanns en mindre dansbana sedan tidigare, som bröderna utvecklade. På väggarna i Arnolds lokaler i posthuset finns en rad affischer från Olstorp, där de allra flesta kända dansorkestrar har uppträtt.

Förr fanns flera affärer i Tidån. En av dem var Hilmer Jonssons speceributik. I Arnolds utställningslokal finns en speciell godisautomat för Läkerol, se sidan 32.

Korsberga och Tidån

Arnold föddes i Korsberga. Han gick i skolan i Tidån och efter att ha flyttat runt ett tag så bor han nu åter sedan ett trettiotal år på orten med sin familj. Ån Tidån passerar i Korsbergas närhet, vid Blikstorp.

Det finns en historia om Korsberga adel. Många gårdar förr i tiden beboddes av adliga familjer. Enligt en sägen så kom skam eller den onde med en säck full med adelsmän. När skam kom till Korsberga kullar gick säcken sönder vid sammanstötningen med kullarna och alldeles för många ädlingar trillade ner inom Korsbergas domäner.

Bergabron vid Strängseredssjön. Här börjar ån Tidan sin drygt 18,5 mil långa vattenväg till Vänern.
Foto: Arnold Karlén.

Bildspel om ån Tidan

Arnolds omfattande forskningsarbete längs ån Tidan påbörjades för omkring tio år sedan.

– Tidan har en lång och intressant historia sedan flera århundraden tillbaka, säger Arnold.

Tidan är framförallt kvarnarnas historia. Arnold har gjort ett bildspel, som han gärna visar på hembygdsmöten och liknande, om alla de kvarnar och småindustrier som funnits utmed ån.

Carl von Linné uppmärksammar ån på sin Västgötaresa 1746; en å, som han kallar floden Tide.

”Marieholm är landshöfdingesätet, som ligger på sydvästra sidan om staden (Mariestad), kringflutet af floden Tide, som delar sig och formerar denna lilla ö, förr än han inflyter i Wernen”.

Historien lämnar många minnen efter sig utmed ån. Sedan slutet av 1700-talet och fram till 1940-talet var Tidan en å att räkna med för företagsamheten

Många verksamheter var beroende av energin från ån såsom kvarnar, stampar, brännerier, hammarsmedjor, masugnar, sågverk, tegelbruk, spinnerier, pappersbruk, fordonsindustri, tändstickstillverkning med mera. Det förekom även simskolor, tvätterier, timmerflotning, kvarnskola, garverier, för att nämna några ytterligare verksamheter.

Ett 35-tal kraftverk var i drift utmed hela ån. Det var framförallt de små kraftverkens paradis. Kvarnarna inte att förglömma. Tidans Kvarn & Såg är fortfarande i bruk.

Ån Tidan passerar sju sjöar på sin drygt 18,5 mil långa väg till Vänern.

Arnolds bildspel är faktsäckat. Men vi kan här av utrymmesskäl endast nämna några ställen utmed ån Tidan.

Ryfors

har en bevarad brukshistoria. Ett stångjärnsbruk, aktivt mellan 1742 och 1906. Här fanns såväl badhus som tullkvarn, smedja, kraftverk, tvättstuga, snickeri, masugn och mejeri.

Vid **Bälteberga** i Tidaholm har funnits flera verksamheter som spinneri, kvarn, såg, tegelbruk, pappersbruk och kommunal badplats.

Här kan den fiskintresserade också finna både öring och regnbåge i utmärkt flugfiskevatten.

Ett av de äldsta kraftverken fanns på Kullö i **Tidaholm**, som gav ström till Hellidens slott.

Lagerfors bruk, som grundades 1763 av Adam Otto Lagerberg, ägare till Ryholms gods, såg till att värmländskt tackjärn här utvecklades till stångjärn.

Vid bron över ån Tidan. En av Arnolds vackra höstbilder. Mörkt men stilla vatten omsluter den gamla Yllefabriken, där det förr årligen spannades ca 1 500 000 kg kardgarn och ca 300 000 kg kamgarn. Av dessa och inköpta garner vävdes ca 2 500 000 löpmeter tyg. Som mest hade Yllekoncernen 1 200 anställda, varav som mest 300 i Tidan. Källa: Billingsbygden 1995, artikel av Sven Johansson. Idag inrymmer de gamla fabrikslokalerna bland annat västsveriges största loppis på 2 000 kvm, vilket har öppet på söndagar. Foto: Arnold Karlén.

Autografbok. I Arnolds utställningslokal har Olstorps festplats deponerat en rad autografböcker med kända dansbandsmusikers namnteckningar. Här ses Flamingokvintettens autografer. Foto: Monika Moberg

Ullervad

Under 1500-talet betraktades Ullervad vid ån Tidan av Gustaf Vasa som en stad. Hertig Karl beviljade Ullervad samma privilegier som andra köpstäder, men hertigen ändrade sina planer och vid Tidans utlopp i Vänern anlades 1583 Mariestad, döpt efter hans första hustru Maria av Pfalz.

Kampes Spinneriprodukter AB, sedan länge med anor i Ullervad, är ett verksamt företag utmed ån Tidan.

Skrönor

finns det gott om. Vad sägs om Näcken, som spelar under broar med strömmande vatten. Han kan locka ungdomar till bron för att dansa till hans smäktande toner. Det sägs att de som badar i en vattenvirvlande gryta, ditlockade av Näcken, kan dras ner i djupet och drunkna.

Monika Moberg

Källor: www-hobbyfoto.se med flera källor.

Namnbyte efter 100 år i Rackeby

Skjolms hög. Ny informationstavla vid Skjolms hög i Skalunda sattes upp hösten 2016. Ett samarbete mellan fastighetsägaren och Fornminnesföreningen Rackeby Skalunda.

Rackeby fornminnesförening, som bildades 1915, har efter 102 år bytt namn till Fornminnesföreningen Rackeby Skalunda. Det är ingen sammanslagning utan ett rent namnbyte.

På årsmötet i juni 2013 kom ett förslag upp under övriga frågor om ett namnbyte till Rackeby Skalunda Fornminnesförening. Styrelsen tog förslaget till sig, men eftersom 100-årsjubileumet låg så nära i tiden, ville man först fira jubileet innan föreningen bytte namn.

På årsmötet i mars 2016 beslutades att byta namn på föreningen till Rackeby Skalunda Fornminnesförening. På årsmötet 2017 togs beslutet enligt stadgarna för andra gången att byta namn till Fornminnesföreningen Rackeby Skalunda.

Systerföreningar

En anledning till att kasta om ordföljden i det nya namnet var att lättare särskilja de båda systerföreningarna Rackeby-Skalunda bygdeförening och Fornminnesföreningen Rackeby Skalunda. (Redan tidigare har fel bankgiro valts vid betalning till Rackeby-Skalunda bygdeförening och Rackeby Fornminnesförening.)

Dessa två föreningar har ett mycket bra samarbete, där bygdeföreningen jobbar med nuet och framtiden och fornminnesföreningen jobbar med nuet och dåtiden.

Eftersom Fornminnesföreningen Rackeby Skalunda jobbar med dåtiden följer här några notiser om Skalundas roll i föreningens hundraåriga historia.

Anledningen till att bilda Rackeby fornminnesförening 1915 var att "rädda kvar" en av ryggåsstugorna från Storegården i Rackeby inom socknen. Redan 1913 hade Västergötlands fornminnesförening förvärvat den

Alménska ryggåsstugan från Storegården och flyttat den till Skara, och en annan ryggåsstuga fördes till Lidköping där det också planerades att uppföra ett fornminnesmuseum.

Folkskolläraren Gustaf Berg tog initiativ till att samla ett antal personer i januari 1915, då han höll ett föredrag om Våra folkminnen och kyrkoherde Gustav Sandzén talade om "dess bevarande". Efter föredragen beslutade man att bilda Rackeby fornminnesförening, vars första stora uppgift var att rädda kvar den sista ryggåsstugan i Storegården till ett bygdemuseum. Ryggåsstugan flyttades under 1915 från Storegården till Folkskolans tomt i Rackeby.

Den första styrelsen bestod av enbart män, boende i Rackeby och flytten av ryggåsstugan utfördes av boende i Rackeby.

Rackeby och Skalunda var egna kommuner 1915. Skalunda var en annexförsamling till Rackeby, där Gustav Sandzén var kyrkoherde för både Rackeby och Skalunda. Folkskolan fanns mittemellan Rackeby kyrka och Skalunda kyrka, där barnen från båda socknarna fick sin skolgång.

Kyrkoherde Sandzén skrev om Rackeby skol- och hembygdsmuseum i en artikel i Julhälsningar till församlingarna från präster i Skara stift 1917 att det är ett ovärderligt hjälpmedel i undervisningen att ha ett skol- och hembygdsmuseum till sitt förfogande. Varje folkskola eller åtminstone varje pastorat borde ha ett sådant museum. Eleverna från Skalunda fick genom folkskolan tillgång till ryggåsstugan.

Gustaf Berg berättade i sitt tal vid föreningens 20-årsjubileum att det hade varit svårt att få in kontanta pengar till inköpet av ryggåsstugan, däremot var det

enklare att få frivillig hjälp i arbetet. Skalundaborna erbjöd också frivillig hjälp i arbetet samt kom med förslag om var man kunde ansöka om pengar.

När kom det då med skalundabor i fornminnesföreningen? Vi vet inte när den första från Skalunda blev medlem i Rackeby fornminnesförening, det får vi arbeta vidare med. Föreningslivet såg annorlunda ut i början av 1900-talet än vad det gör idag. En förening var mer ett slutet sällskap, där man snarare blev invald än att man värvade medlemmar. I årsmötesprotokollet 1965 står det att nya medlemmar var välkomna och att föreningen skulle vara öppen för alla. Tio år tidigare hade frågan varit uppe om medlemsvärvning, men då nöjde man sig med att upplysa om att ”person med verkligt intresse för föreningens arbete var välkommen som medlem”.

1983 kom den första skalundabon in i styrelsen då Brita Svensson på Stommen invaldes.

Samma år valdes Barbro Larsson som ersättare och Lennart Thorstensson som revisor, båda från Skalunda.

Föreningens verksamhet har omfattat både Rackeby och Skalunda, framför allt sedan mitten av sextiotalet, när till exempel torpinventeringar och bygdevandringar har genomförts i båda socknarna.

När jubileumsboken togs fram var det naturligt att den skulle heta 100 år i Rackeby och Skalunda. Under 2016 medverkade fornminnesföreningen i arbetet med att ta fram material till en informationstavla vid Skjolms hög i Skalunda.

Föreningens uppgift är och har varit att främja hembygdens kultur, vilket har innefattat både Rackeby och Skalunda socknar, så det känns bra att detta återspeglas i namnet, Fornminnesföreningen Rackeby Skalunda.

*Agneta Berner
Fornminnesföreningen
Rackeby Skalunda*

Erik Andersson, född 24/7 1909 i Nygård, i lyssnartagen. Flyttade till banvaktstugan som helt liten. Föräldrar: Selma och Fritz Andersson. Far till Erna Gustafsson. Foto: privat.

Kristallmottagare. Denna har varit med på en utställning. Dessa mottagare kunde se lite olika ut. Foto: Monika Moberg

I kristallmottagarens tid

Jag vill skriva ned något som har hänt och berättats för mig för många år sedan.

Min mamma Agda Tell föddes 1907 i Tuve församling och snart flyttade hon till Nödinge med föräldrar och syskon.

Där växte hon upp och så småningom skulle hon ut i arbetslivet. Det var svårt för en ung flicka att få jobb då också. Matlagning och bakning var något hon gillade och så småningom fick hon ett arbete på Ernst Nilssons gård i Äskekärr (ligger mellan Nol och Älvängen, och då var det Ernsts föräldrar som drev gården). På gården skulle hon vara till hjälp med alla hushållstjänster som bakning, matlagning, tvätt, städning med mera. Hon hade ett litet rum bredvid köket som sitt eget.

Radio fanns inte på den här tiden, men det fanns kristallmottagare som överförde ljud och tal till hörlurar. Bonden Nilsson hade en sådan, men nu fungerade den inte, så han hade tagit kontakt med banvaktarens son Erik Andersson, som bodde med sina föräldrar i banvaktstugan strax nedanför gården, och Erik var mycket intresserad av sådana apparater. Min mamma fick uppdraget att ta emot honom då han kom, och sedan bjuda honom på kaffe, när han lagat kristallmottagaren.

Detta var första gången hon såg sin blivande man, men det är en annan historia.

Erna Gustafsson, Trollhättan

Tankar frå bögda

Bättre tre fyra dar mä sketlokt än en förslummater hembögd

En da kom ja på att dä finns nôka här i sockna å i grannsockna sum ja ä sköldir ett stort tack. Vi har tre rektia bönnor, södda sum har mjölkekor, å så ä dä en tre fyra månskensbönnor å så nôka sum har hästa. Nu grunnar du la på um di bjutt mäk på mjölk eller gett mäk lite slaktemat eller en åketur, men så ä dä inte.

Di här bönnor har kreatur utå olika slag, en del har söer å så finns dä södda sum inte ä bönnor men har nöjshästa. Så fort gräst börjar växa på vårn släpper di ut djurena på grönbeta. När en aker eller hage ä åbetater flöttar di djurena te ett nutt bete. Så gär di te långt fram på hösten. Dä ä tack vare desse bönnor vi har så granner natur här i bögda. På di fleste akra växer dä gräs sum slôs tre fyra gånger under summern. Dä blir vinterfor te djurena. På en del akra odlas dä säd, men inte så mö här på trakta. Nu finns dä kanske nôken som tänker att nu har Håkansson glömt sketlokta. Dä har ja

inte. Tre gånger um årt kör våran närmaste mjölkbonne ut göschel på akra härkring. Då kan dä lokta redit illa en da eller två, men dä ä dä värt. Um dä inte funnes nôka bönnor här så sulle akra å haga snart va övervoxa mä gräs å sly. Mi slutsats ä, Bättre tre fyra dar mä sketlokt um årt än en förslummater hembögd. Tack sa i ha!

Håkansson

Vem är Börje Brorson?

Då och då dyker det upp teckningar i Västgötabygden signerade B Brorson. Kanske har du undrat vem Börje Brorson är. Här får du en liten presentation.

Börje Brorson bor i Asklanda utanför Vårgårda, där han varit verksam som lantbrukare. Måla och teckna har varit hans stora intresse sedan barndomen. I slutet av 60-talet studerade han illustration och grafisk formgivning, på distans, vid Famous Artist School, Amsterdam. Han har medverkat med bilder och illustrationer i ett flertal tidskrifter och böcker.

Bygdekonstnär. Börje Brorson vid sommarens vernissage i Od. Foto: Leif Brunnegård.

Prenumerera på Västgötabygden!

Det kostar 150 kr att få hem sex nummer av tidningen under ett år. Vid samtidig beställning av 10 prenumerationer (föreningen beställer t ex till hela sin styrelse) är priset 130 kr per prenumeration.

Anmäl till vår kanslist **Eva Mann**, 0512-105 50.
Badhusgatan 13, Box 15, 534 21 Vara.
Eva arbetar deltid och träffas på kansliet varje helgfri torsdag, 09.00-15.00.
E-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

Börje är upphovsman till Gäsene mejeris första ostloggor. År 1997 målade han tidningen Lands Jultallrik. Vårgårda kommuns kulturpris fick Börje ta emot 2004 som Bygdens konstnär.

Börje har haft ett flertal separata utställningar. I sommar har han ställt ut på Bokcaféet i Od utanför Herrljunga och i Vänga kvarn utanför Fristad.

Börjes motto är ett citat av husdjurskonsulenten och författaren Erik Sjödin:

”Lien och mulen vårdade landskapet, nu rostar lien och mulen är kall.”

Leif Brunnegård

Till minne av Per-Henrik Rosenström

Museiman, folkbildare, kulturmiljökämpe, inspiratör och vår stads främste kännare, listan på Per-Henrik Rosenströms epitet kan göras mycket lång. Få personer har så engagerat bidragit till bevarandet av vårt gemensamma kulturarv.

Per-Henrik Rosenström föddes i Södertälje den 1 juni 1924. Efter studentexamen i Stockholm år 1948 fortsatte han sina studier i Uppsala och Lund. Per-Henrik kom till Alingsås år 1961 efter att ha innehaft anställning vid ett flertal museer, bland annat Dalarnas museum i Falun.

”Han spar för framtiden” är rubriken på Alingsås Tidnings reportage från maj 1972 om museichefen Per-Henrik Rosenström. Reportaget syftar på, och beskriver, tankar och förhoppningar inför framtiden, sett ur museimannens synvinkel.

Med en aldrig sinande tro på ”kulturens goda” lyckades Per-Henrik Rosenström förverkliga och

utveckla den kulturhistoriska verksamheten vid Alingsås museum, liksom oräkneliga utställningar och kulturarrangemang i Alingsås Konsthall och Nolhaga slott. Utställare och besökare hittade vägen till dessa platser, platser som alltmer kom att vara självklara mål för dem som ville tillgodogöra sig kultur av skilda slag. Många är säkert de alingsåsare som med Per-Henrik Rosenström som ciceron guidats i stadens kvarter, läst intresseväckande tidningsartiklar och böcker och lyssnat till hans föredrag, alltid framförda med tydlig skärpa och sakkunskap.

Per-Henrik Rosenström var en unik person och en förebild för oss som fanns i hans närhet. Han var den som kunde levandegöra och pedagogiskt förklara historien och få oss att förstå sammanhang, från ”dåtid till nutid”.

Oförtrutet stred han för vår stad, ständigt framhöll han Alingsås genuina särart som småstad, vikten av en levande stadskärna och betydelsen av denna. Tack vare hans engagemang kan vi idag vandra i innerstaden, njuta av välbevarade byggnader och gårdar och vi kan besöka Stampens kvarn, som vilar tryggt invid Gerdska ström.

Per-Henrik Rosenströms kärlek till staden, bygden och dess invånare kom inte minst att visa sig under åren som ordförande i Alingsås Hembygdsförening. Som i så många sammanhang lyckades han entusiasmera föreningens medlemmar med en aldrig sinande idérikedom, humor och briljant kunskap.

Vi vill härmed rikta vårt innerliga tack till Per-Henrik Rosenström.

*Alingsås Hembygdsförenings styrelse i maj 2017
genom Kristina Wadensten och Simon Waern*

I Vänerland - sånger om Vänern, Kinnekulle och Kållandsö

text: Arne Appelqvist

musik: Katarina Torgersson

Sommaren 2014 gavs diktboken **Bländad av skönhet** ut på Ebes förlag. Boken innehåller 36 dikter om Vänern, Kinnekulle och Kållandsö författade av Arne Appelqvist, bosatt i Lidköping med sommarbostad i Blomberg på Kinnekulle. Dessa så målande och innehållsrika dikter ackompanjeras dessutom på ett mycket vackert sätt av fotografen Alexander Berglunds fotoillustrationer.

Sedan 2012 har Katarina Torgersson, musiker och kompositör från Partille med anknytning till Kinnekulle och Lidköping, arbetat med att tonsätta

Arne Appelqvists dikter och antalet dikter och sånger har under denna tid ständigt vuxit och blivit fler.

Sångboken **I Vänerland** innehåller 62 sånger som i målande ord och toner skildrar såväl naturens skönhet och skiftningar som människornas liv och tro både förr och nu. Här finns sånger för många tillfällen och ändamål – lättsamma visor om våren, stämningsfulla naturskildringar, psalmer för andakt och kyrka och berättelser om historiska händelser och personer. Därutöver hyllas flera välkända diktare som levt och verkat kring Vänern. Följ med på en resa genom Vänerlands sagolika värld och känn historiens och tidens vingslag!

Läs vidare på musikförlagets hemsida:
www.sangfageln.se

Yxsmide i Skepplanda som förr i Hjärtum

Vid hembygdsgdagen på Grönköping i augusti var det full fart i smedjan. Vi besökare kunde följa hur ett stycke järn passerade olika stadier fram till yxa. Det var en uppvisning som påminde om hur smederna i Hjärtum väster om Göta älv smidde sina yxor. Bertil Pärnsten, som till vardags arbetar i sin egen smedja i Kilanda, och smedhalvorna Björn Lidén och Sven-Åke Eliasson kunde efter flera timmars intensivt arbete se på sitt verk och finna att det var gott.

I ett av de olika momenten håller Bertil ämnet med vänsterhanden och en dorn i högerhanden. Smedhalvorna slår på dornen så att det ges plats för ett litet stycke stål som genom vällning blir en del av yxan och som efter normalisering, härdning, anlöpning och slipning ger eggen en uthållig skärpa. Det var denna skärpa som gjorde att nästan alla Alesnickare mellan Göta älv och Alingsås absolut skulle ha en eller flera Hjärtumsyxor i sin verktygslåda. Detsamma gällde för många båtbyggare i södra Bohuslän.

Det berättas om Hjärtumssmeden Johan Skog att han kom till Göteborgsutställningen 1923 med ett hundratal yxor till försäljning. Yxan var timmermannens viktigaste verktyg. Efter lång tids användning blev yxa och skaft ett med handen. Så när eggen med stålet var bortslipat kunde man gå till Lilla Edet, över älven och upp till Hjärtum för att be smeden lägga på nytt material. Han bytte det så kallade lägget och lade in nytt stål. Ögat, nacken och skaftet fick fortsätta göra tjänst. Hjärtums Hembygdsförening har en utställning om sina smeder.

Utanför smedjan på Grönköping visade Thore Thorson hur man förr i tiden kärnade smör hemma på gården. Flera konstruktioner av smörkärnor visades upp.

Smedjan. Smedhalvorna Björn Lidén och Sven-Åke Eliasson och smeden Bertil Pärnsten i aktion i smedjan.

Även vid ältningen och saltningen av smöret fanns det olika varianter på tekniska hjälpmedel. Vi fick bland annat se en hemmagjord skruv av trä där man pressade ut kärnmjölken ur smöret. Slutligen fick vi också provsmaka smöret – naturligtvis på nybakat bröd från den öppna, vedeldade bakugnen inne i stugan från början av 1700-talet. Utanför stugan gick försäljningen av brödkakor strålande. Nästa år gäller det att komma lite tidigare!

Strax intill visade Jan-Olof Andreasson hur man genom torrdestillering kan utvinna trätjära, som det förr fanns många användningsområden för, särskilt på våren när alla träbåtar skulle i sjön. De många varven vid Göta älv behövde mycket tjära.

*Text: Bo Björklund, Älvängen
Bild: Jonas Andersson, Alekuriren.*

Fototips

Ibland får vi in bilder som tagits med mobilkamera. Vi kan om vi har tur använda dem, men risken är stor att de inte blir mycket större än ett frimärke i tidningen. Vi trycker med högtryck och då fordras hög teknisk kvalitet. En bild framtagen från mobilkamera kan däremot utan vidare användas på internet.

Om du har en vanlig ordinär kamera, ställ in den på **Fine** eller **Högsta kvalitet**, då blir det sällan några problem med bildkvaliteten.

Om du skannar in en liten bild, gör det i 600 dpi. Det är då mycket lättare att förstora den.

Blankt nej till Skaraborg

Det blir inga skyltar med **Välkommen till Skaraborg** vid alla vägar till det gamla länet. Trafikförvaltningen har sagt blankt nej till idén som kom från Skaraborgs Akademi, grundad för att ”främja den skaraborgska identiteten”.

Skaraborgsskyltar, hälften så stora som IKEAs ungefär, skulle påminna de miljoner bilister som årligen korsar länsgränserna på Europavägen och vanliga vägar.

Skaraborgs län grundades 1634 när Kristina var drottning och Axel Oxenstierna hennes befallningsman, men skrotades 1997, efter 363 år, på Carl-Gustafs och Göran Perssons tid.

Björn Vinberg, Hässelby

Anita Andersson i Bollebygd

– förkämpe för matkultur

Anita Andersson är i dag ordförande för Bollebygds Hembygds- och Fornminnesförening och vice ordförande i Borås hembygds-krets. Hon är alltså synnerligen aktiv i hembygd rörelsen, men hon har också många andra strängar på sin lyra.

Hon är född i Fjärås i norra Halland men kom drygt 20-årig 1963 till Grimsås i Bollebygd, då hon gifte sig med Nils-Bertil Andersson. Där har hon blivit kvar, och de två har blivit ett fantastiskt radarpar och bidragit till bygdens bästa. Grimsås har nu tagits över av sonen, som är den femte generationen i släkten på gården. Den första var skollärare Mellander, som behövde lite tillskott till lärarlönen. Gården har drivits ekologiskt och görs så fortfarande. Detta är en bakgrund till Anitas engagemang i matfrågor. Det finns bl a bärödlingar med vinbär och det gotländska salmbäret, och Anita har gjort mycket sylt av de KRAV-odlade bären. Produkterna från gården har sålts i den egna gårdsbutiken.

Bakning

På Grimsås fanns Anitas svärmor Ragnhild Andersson, som var engagerad i hembygd rörelsen i Bollebygd. Bollebygds Hembygds- och Fornminnesförening hade bildats den 15 september 1927, och man firar alltså 90-årsjubileum i höst. På 1940-talet donerade Gustaf Werner, bördig från Bollebygd, 50 000 kronor till föreningen för att köpa in mark till en hembygdsgård. Till den nyanlagda hembygdsparken flyttades Högsgärdestugan, där det fanns en bakugn. Där började Anitas svärmor Ragnhild Andersson baka bröd, och Anita blev också intresserad. Bakningen har sedan följt Anita genom livet.

I hembygdsparken i Bollebygd finns i dag 11 byggnader, och bakningen i stenugnen har blivit mycket po-

Anita Andersson, ordförande
i Bollebygds Hembygds- och Fornminnesförening
Foto: Christer Falk

Profilen

pulär. Det är öppet hus under skollov och många skolklasser kommer på besök. Då får barnen baka och får med sig en brödkaka hem. Vidare bakar man bröd och säljer, och det är en god inkomstkälla för föreningen.

Ystning

På 1970-talet började Anita Andersson arbeta på Studieförbundet Vuxenskolan i Borås. Där hade hon hand om grund- och medlemsorganisationerna i Södra Älvsborgs distrikt, och detta gav henne ett stort nätverk. Hon utbildade också cirkelledare och hade själv studiecirkel i gång. Mest blev det kurser och studiecirkel om ystning. Att ysta sin egen julost har varit en viktig tradition i Västergötland, som redan tidigt var känt för sina ostar.

Olaus Magnus berättar på 1500-talet om de stora ostar i Västergötland, som måste bäras av flera man, och Västgöta kloster är fortfarande en känd ostsart. Ända in på 1950-talet var traditionen med egen julost levande, och jag var som barn med på ystegille hos tant Beda. Bondmororna gick samman med mjölk till den som inte hade kor, och tant Beda skulle också ha sin julost.

Kurserna och cirkelarna skulle ta vara på traditionerna kring osttillverkning, men det fanns också en praktisk bakgrund. Det hade införts tankhämtning av mjölken på gårdarna, och om tanken inte fungerade, skulle man kunna ta vara på mjölken genom ystning.

Det fanns olika osttraditioner i olika områden. Bohuslän är känt för sin äggost och Småland för sin ostkaka.

I Västergötland fanns brynost och sötost. När man gör brynost, behöver inte osten lagras. Vasslan pressas ur, och skivor av ostmassan steks i smör. Brynrost var festmat och medfördes som förning vid bröllop och begravningar. Sötost var vanligt i Bollebygd. Då kokades mjölk eller kärnmjölk utan löpe, tills det blev en massa på botten

Bakstuga. Invid det nya hembygdsmuseet i Bollebygd finns bakstugan, där Anita Andersson och hennes vänner i föreningen bakar de berömda brödkakorna som säljs vid olika träffar. Foto: Monika Moberg

När korna hade kalvat, gjorde man råmjölkspannkaka, och sådan pannkaka serveras fortfarande på hembygdsgården i Bollebygd, t ex vid merafton. Beteckningen kalvdans används inte. Anita berättar att hon kan få åka långt för att få tag i råmjölk. På 1990-talet hade seden att ysta sin julost försvunnit, och hon tyckte att det var roligt att kunna upprätthålla traditionerna. Efter ystningen skulle osten vändas varje timma, och hon minns en kvinna, som var mycket ensam. Osten blev hennes sällskap, för den krävde passning som ett barn.

Grimsis

Anita Andersson var verksam i många år på Studieförbundet Vuxenskolan. När Bollebygd blev egen kommun var Anita verksamhetsledare där. En tid var hon kanslichef på Borås civilförsvaret, och 1994 var hon ett år anställd på Västergötlands Hembygdsförbund. Då var hon ute på hembygdsdagar och visade, hur man kärnade smör och ystade ost. Hon gjorde också en folder om vad hembygdsföreningarna är bra på.

Under senare år har Anita och hennes familj satsat mycket på familjeföretaget Grimsis. En dotter flyttade till Island och gifte sig sedan med islänningen Tryggvi. Efter hemkomsten till Bollebygd startades företaget Grimsis för försäljning av isländsk fisk. Vidare ordnades resor till Island och Färöarna. Det kunde vara 6 – 7 resor om året, men nu är det bara en resa till Island

på sommaren, och den brukar vara fulltecknad före jul. Företaget Grimsis har vunnit upphandlingar av fisk i flera kommuner som Tranemo, Svenljunga, Ulricehamn och Bollebygd. Inget annat företag kunde visa på att fisken var krokfångad eller visa på den båt, där man fångat fisken i de kalla vattnen. Grimsis förser också ett 100-tal affärer med fisk.

Utmärkelser

År 2009 blev Anita och Nils-Bertil Andersson Bollebygdsambassadörer för sina insatser. Samma år blev Anita ordförande i Bollebygds Hembygds- och Fornminnesförening. Det är god gemenskap i föreningen, och man har roligt tillsammans. Föreningen har 350 medlemmar, och verksamheten är omfattande med föreläsningar, midsommarfirande, serveringar med musikkryss och julmarknad. Eftersom Bollebygd är känt för sina laggkärl, lutar man också lutfisken själv.

Anita Andersson har fått flera utmärkelser, bl a från Hushållningssällskapet, och hembygdsföreningen har fått Bollebygds kulturstipendium. Visst är Anita Andersson en Profil i ordets rätta bemärkelse!

Ann-Britt Boman

Bollebygds hembygdsmuseum. Anita Andersson vid en bokhylla i museet som nyinvides 2015 efter en tillbyggnad. Foto: Ann-Britt Boman

<https://www.hembygd.se/bollebygd>

*En levande hembygd
öppen för alla*

Hembygdsrörelsens vision

Folkskolan 175 år – i våra bygder

Södra Ving – Skolan då, nu och i framtiden

Den 29 mars uppmärksammade Södra Vings Hembygdsförening Folkskolan 175 år med en skolutställning, fotografier från hembygdsföreningens bildarkiv, en berättelse i bild och tal om skolans utveckling i bygden från 1842 till i dag, framtida visioner, en lektion om hur det kunde vara på 1950-talet spelad av elever och lärare, filmförevisning samt en historielektion för elever från förskoleklass till årskurs 6.

Intresset för arrangemanget var stort. Församlingshemslokalen, i anslutning till Hökerums skola, var fullsatt denna kväll. Kvällen inleddes med att Konrad Samuelsson hälsade alla välkomna och presenterade kvällens program.

Gun Samuelsson, lärare vid Hökerums skola, berättade i ord och bild om bygdens skolor och förändringar från 1842, då kungliga majestätets stadga om att minst en allmän folkskola, obligatorisk för alla barn, skulle inrättas i varje socken.

Intressant att nämna är, att de styrande i Södra Vings socken redan tidigt hade insett betydelsen av att alla barn skulle gå i skolan, för två år innan stadgan kom (1840) föreslog dåvarande kyrkoherden i pastoratet att en barnskola skulle inrättas i Södra Vings socken, men detta fick inget gehör. Det tog fem år att besluta om hur man skulle göra. Till slut enades man om att bygga en skola. Skolan byggdes mitt emot Södra Vings kyrka och var klar 1848. Skolan var gemensam för hela Södra Vings dåvarande pastorat.

Det blev dock långa skolvägar för många barn, så ett flertal skolor byggdes upp runt om i bygden. Vidare berättades om hur skolor har flyttats, byggts om eller lagts ner under dessa 175 år.

Visioner för framtiden

Därefter gav Pär Gustafsson, lokal politiker från Ulricehamns kommun, en bild av vilka visioner som finns inför framtiden i Södra Ving/ Hökerums samhälle, där nuvarande skola, uppförd 1951, är under ut- och ombyggnad.

Åsa Hulén, lärare vid Hökerums skola, spelade tillsammans med eleverna Elsa Hulén, Beatrice och Bianca Person, upp en skolscen från 1950-talet. Teaterteamet var klädda i tidsenliga kläder.

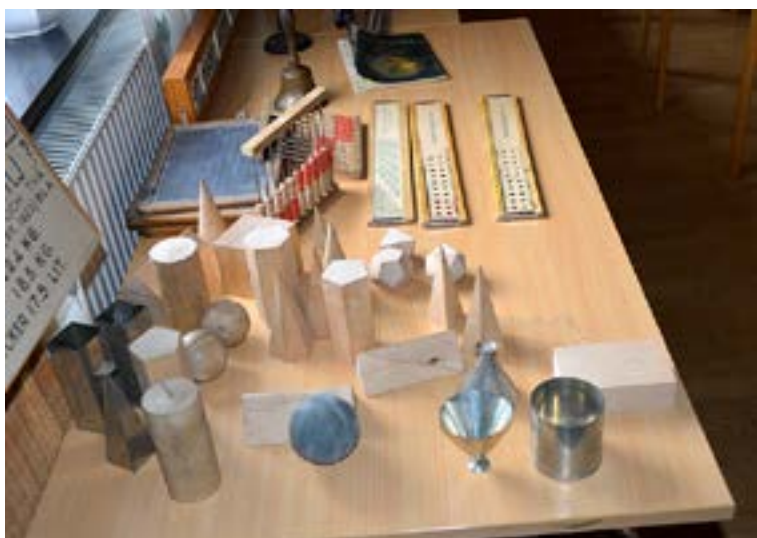
Sedan var det dags för kaffe med dopp, vilket också gav möjlighet att titta runt på den utställning som var uppsatt av Anders Pettersson, Jan-Erik Magnusson och Konrad Samuelsson från hembygdsföreningen.

Därefter var det dags för filmförevisning, ett utdrag om skolan från en sockenfilm, sammanställt av Bo Arabäck.

Hela arrangemanget avslutades dagen därpå för alla elever och lärare vid Hökerums skola. Eleverna fick årskursvis en historielektion om bygdens skolor av Gun Samuelsson, med berättelse till de skolbilder som visades kvällen innan för allmänheten.

Avslutningsvis måste sägas att intresset för skolhistoria i Södra Vings socken har varit mycket stort och eleverna i Hökerums skola skall särskilt nämnas för deras stora intresse för skolhistoria i vår bygd.

*Gun Samuelsson
Södra Ving*

Skolutställning i Södra Ving. Griffeltavlorna och kulramen med flera saker minner om tidigare generationers skoltid.

Teckning av Börje Brorson, fritt efter flera foton som insänts till redaktionen från olika föreningar.

Skolan förr och nu i Fredsberg

Folkskolan 175 år har uppmärksammats vid Fredsbergs friskola i Töreboda kommun.

Under några vårmånader har samtliga elever i åldersblandade grupper från förskoleklass till årskurs fem fått besöka Fredsbergs Hembygdsförenings skolmuseum och fått uppleva en gammaldags undervisning.

En av lärarna på skolan agerade lärarinna med knut i nacken, iklädd lång svart kjol och blus med brosch.

På den gamla tramporgeln spelade hon Den blomstertid nu kommer. Eleverna fick öva och resultatet märktes sedan vid skolavslutningen i Fredsbergs kyrka. Eleverna kunde de två första verserna utantill och sjöng högt med i psalmen så att kantor Anton Glans blev glatt överraskad av vilken psalmsång det blev.

Eleverna fick även under sin stund i skolmuseet prova på att skriva välskrivning med bläck och titta i en examensbok från 1917 där eleverna, som då gick i Fredsbergs skola, hade skrivit med så vacker skrivstil. Det lästes ur Anna-Maria Roos läsebok Sörgården och konstaterades att mycket hade skrivits på vers.

Skolmuseet äger flera planscher och ”lärarinnan” undervisade om svenska rovdjur och husdjur med hjälp av de detaljrika och konstnärliga bilderna. Med ett minst hundra år gammalt tellurium kunde eleverna på ett åskådligt sätt se jordens rotation runt solen och månens rörelse runt jorden. Solens ljus utgjordes av en fotogen-

lampa och genom en enkel kugghjulsmechanism sattes jordens och månens rörelse igång med hjälp av en vev.

Ämnet matematik och tiotal illustrerades med hjälp av en stor kulram.

På uppdrag av hembygdsföreningen fick sedan eleverna skriva om en vanlig dag i Fredsbergs skola idag, år 2017. De berättade vad de äter till frukost och lunch, hur de tar sig till skolan, vilka ämnen de har i skolan och vilka redskap de använder då de skriver. De fick också nämna vilka böcker de läser och vad de leker för lekar på rasterna och vad de gör på sin fritid.

Eleverna fick efteråt reflektera över vad som har utvecklats och förändrats i skolan från då till nu och hur de tror att skolan kommer att se ut om hundra år.

De konstaterade att de flesta eleverna gick till skolan för hundra år sedan och att de själva antingen åker bil eller buss, några cyklar. I framtiden trodde de att fordonen kanske skulle sväva och att fordonen inte drevs med fossila bränslen.

Vissa lekar konstaterade de var samma som förr, som t ex dunken. De trodde nog att den leken skulle hålla i ytterligare hundra år.

Tack vare att Fredsbergs Hembygdsförening upplät sitt skolmuseum kunde eleverna på vår skola uppleva historiens vingslag och att de är en del av det som har varit och en del av det som kommer.

Maria Lahrin, Hajstorp

Skolhistoria i Fredsberg

Ur Fredsbergs Pastorats årskrönika 1990, som vi fått låna av Ulla Henningsson, ersättare i Västergötlands Hembygdsförbunds styrelse, har vi gjort ett utdrag och hämtat följande uppgifter, som dåvarande ordföranden Rune Kjernald har skrivit ner.

”När Carl XI år 1695 utfärdade en förordning som förbjöd församlingsbor som inte kunde Luthers lilla katekes att motta nattvarden fick det svenska prästerskapet se till att barn och ungdomar fick lära sig läsa. Så också i Fredsbergs församling. Det gick ganska trögt till en början trots beslut på sockenstämman om böter för försumliga föräldrar. I mitten av 1700-talet tog sockenstämman ett beslut om att bygga en 'sockenstuga' med tillhörande kammare. Sockenstugan användes även som skolsal och Fredsbergs pastorats förste lärare, Olof Afselius, anställdes. Antal elever uppgick snart till ett 30-tal, men fortfarande var det si och så med närvaron. Totalt var det ungefär en femtedel av barnen som gick i skolan vid den tiden. En mycket engagerad lärare, Jonas Herlin, var verksam från 1771 till sin död 1827. Under de första 25 åren som skolmästare hade han informerats 302 barn. Biskopen hade dock förbjudit Herlin att under skolterminerna syssla med auktioner och bouppteckningar, vilket visar att sådana extrasysslor nog var ganska vanliga bland kollärare och dessutom inkräktade på skolarbetet.”

Rune Kjernald skriver vidare att: ”Kyrkoherde Almgren, 1818–1828, gjorde betydande insatser för folkundervisningen. Under byggandet av Göta kanal ordnade kanalbolaget undervisning för sina anställdas barn genom att uppföra ett särskilt litet skolhus där den

nya skolan nu ligger. Vid invigningen av kanalen 23/9 1822 erhöll församlingen 70 tunnor råg för de fattigas räkning. Efter att Almgren fått tillfälle att samtala med konungen om hur gåvan bäst skulle kunna användas bestämde stämman att en fond skulle bildas för att bland annat förbättra medellösa barns uppfostran och undervisning. Fredsbergs församling var också en av de första i landet som införde växelundervisning, s k Lancaster-skola. När Carl XIV året därpå reste genom Fredsberg redovisade Almgren hur den tidigare erhållna gåvan hade använts, vilket uppenbarligen glädde konungen så att församlingen dels fick 50 riksdaler Banco samt 25 tunnor råg årligen under tre år för att hjälpa till med skolans uppbyggnad.

Stämman beslutade 1824 att uppföra skolhus och bostad åt lärare.

Enligt ett upprättat reglemente skulle ämnena vara innanläsning, skrivning, räkning, bibelläsning, katekes, biblisk historia, psalmsång, något om naturen, om fädernelandets historia och geografi. Terminerna skulle vara den 14 mars till den 14 juli och den 1 september till den 1 november, totalt 6 månader. Två skolor skulle finnas, en vid moderkyrkan och en vid Brinsbacken. Föräldrarna hade rätt att skicka sina barn till den skola de hade störst förtroende för.”

1842 blev skolgången obligatorisk och det inrättades en skolstyrelse för pastoratet, som delades i två skoldistrikt.

Utdrag ur Fredsbergs Pastorats Hembygdsförening, Årskrönika 1990.

Bild från skolmuseet i Fredsberg. Under några vårmånader har samtliga elever i åldersblandade grupper från förskoleklass till årskurs fem fått besöka Fredsbergs Hembygdsförenings skolmuseum och fått uppleva en gammaldags undervisning. Foto: Ulla Henningsson

Ensam kille i första klass i Nårunga skola

Nårunga. Grupp bilden är tagen någon gång i slutet av 1940-talet. Det är klasserna 1–6. Lärarinnan Valdeborg Johansson står till vänster och läraren Nils Grafström till höger. Fotona är lånade av Nils Grafströms son Gunnar.

1938 började jag första klass i Nårunga skola. Jag var ensam kille i klassen och trivdes bra med tjejerna, och den inställningen har hängt med hela livet. Lärarinnan var Valdeborg Johansson. Klass ett och två gick vi i småskolan, men när klass tre började fick vi flytta ner till ”storskolan” som vi sade. Där var Nils Grafström lärare. Han var bestämd och krävde ordning och reda. Han skulle inte gilla dagens skola. Krigsvintrarna var kalla med mycket snö. Vi gick på oplogade vägar och hade inte så varma och bra kläder som det finns idag. Jag minns en dag i februari 1942. Det var 34 grader kallt och stark bläst från nordöst. När vi kom fram till skolan var det bara elva grader i skolan. Ändå hade Grafström eldat mest hela natten. Lektionerna började och vi satt nära kaminen med ytterkläderna på. Grafström i krimtermössa och svart överrock. På rasterna bar vi in ved både till skolsalen och lärarbostaden. Smörgåsar och varm dryck satt vi i omklädningsrummet och åt. På vattenspannen med dricksvatten var det isskorpa. Vi var inte bortskämda, ingen klagade, då vi var vana med den tidens standard i hemmen. Idag hade det blivit gnäll och tidningsrubriker.

Jag minns min skoltid med glädje. Kort andakt varje morgon och vi sjöng ”Din klara sol ...” varje morgon,

Folkskolläraren
Nils Grafström

även om det regnade. Vi lärde oss i de ämnen som fanns då, och vi lärde oss levnadsregler som vi haft nytta av hela livet.

Tage Hilmersson

Anm:
Krimtermössa; från tyska krim ”av lammskinn från Krim”.

Valdeborg Johansson var född 1891 i Göteborg. Hon var småskollärlärinna i Nårunga sedan 1915.

Källa: Folkskolans lärarekår i Skara stift 1928.

Skolmuseum i Rävlanda

I skolmuseet i Rävlanda hembygdspark finns flera saker med anknytning till teknik och fysik. De kommer från Eriksmyst skola i Hällingsjö, där de var en del i utbildningen. Denna skola hade från 1922 till mitten av 1940-talet en lärare som hette Nils Lindqvist.

Han är ett exempel på vad lärarens intresse betyder för undervisningen. Nils Lindqvist hade innan sin lärarutbildning arbetat tre år som telegrafist på Stockholms Radio och ett halvår som radiotelegrafist på ett fartyg till Sydamerika.

Dessutom hade han varit instruktör vid Flottans utbildningskurser för telegrafister.

Som lärare hade han också en utbildningskurs för lärare i Elektroteknisk industri.

Skolmuseet har flera telegrafapparater med ledningar (modeller), och där finns elmotorer, induktionsspolar, reostat som reglerar strömstyrkan med mera.

Det kan nämnas att den första elektriska telegraflinjen anlades i Sverige mellan Stockholm och Uppsala 1853 och året efter räknas som det Svenska Telegrafverkets födelseår.

*Dagny Bengtsson
Björketorps Hembygdsförening*

Vattenautomat för skolbarn

Vi i Öttums Hembygdsförening vill gärna bidra med en bild på en gammal, kanske lite ovanlig sak, som vår hembygdsförening har i sina samlingar, nämligen den vattenautomat, ur vilken skolbarnen fick sitt dricksvatten.

Det gick till så att man hämtade vatten i källan och hällde i översta behållaren. Därefter tappade man ur allteftersom från kranen, och överflödet rann ner i slaskhinken. Vattenautomaten hängde alltså på väggen.

På 1950-talet drogs vattenledning in i byggnaden och en automat i rostfritt stål sattes upp, mycket fräschare får man lov att antaga.

Öttums Hembygdsförening håller till i Öttums gamla skola med sina samlingar och möten.

*Michael Olofsson, kassör i styrelsen
Öttums Hembygdsförening*

www.hembygd.se/vastergotland

Riksutställning om skolan

Västgötabygden har Folkskolan 175 år som tema i år. Det firar vi genom att publicera våra föreningars olika utställningar eller andra händelser som speglar folkskolans jubileum (1842–2017).

Efter en stor succé på Prins Eugens Waldemarsudde den 11 mars till den 21 maj drog den stora riksutställningen vidare till Kalmar läns museum den 3 juni. Därefter visas utställningen i Kristianstad den 22 oktober till den 14 januari 2018. Sedan visas utställningen under hela 2018 på olika platser och avslutas den 19 augusti 2019 i Östersund.

Närmaste utställningsort för oss i Västergötland är Karlstad, som är värd för utställningen den 15 december 2018 till den 24 mars 2019.

Fotoutställning. Eva och Sture Wallqvist från Götene. Eva, som gått i denna skola, fann några fotografier från sin egen skoltid.

Posseska Lancasterskolan öppnades på Kinnekulle

Med anledning av folkskolans 175-årsjubileum i år öppnade Kinnekulle Hembygdsförening den gamla lilla skolan en lördag i augusti. Till skolan kom ett 60-tal personer som var nyfikna på den gamla skolan och dess historia. Eva Wallqvist med sin make Sture från Götene besökte skolan, Eva fann sig själv på ett skolfotografi från 1957.

Den gamla skolan som uppfördes år 1832, vilket var tio år innan skolstadgan upprättades och som innebar att varje socken skulle ha en skola med behörig lärare. Det dröjde dock till år 1842 innan det blev allmän skolplikt, och syftet var att ge barnen allmänbildning och kunskap om hur samhället fungerade, vilket även är målet i dag. Posseska skolan blev snart för liten och en ny skola upprättades omkring år 1860 och var i bruk ca 100 år innan den revs, och i den skolan är det många som tillbringat några av sina skolår.

Björn Sjöstedt från Kinnekulle Hembygdsförening berättade om den dåtida undervisningen och skolans historia. Björn, som tidigare i sitt yrkesliv även arbetat som lärare, kunde säkert känna igen mycket.

Hembygdsföreningen har som tradition att öppna upp dörrarna till den gamla skolan någon gång om året, och intresset för dess historia är stort. Det anordnas även studiebesök från olika skolor i närheten.

*Text: Lena Brodin
Foto: Freddie Wendin
Skara*

Inspirationsskriften – Att känna sitt hemma

Inspirationsskriften för projektet, *Att känna sitt hemma* är uppdaterad med många nya goda exempel och tips på hur en hembygdsförening kan bjuda in ungdomar till gemensamma upplevelser i landskapet.

Bjud in fler unga hembygdsambassadörer!

Viktoria Hallberg, Sveriges Hembygdsförbund har skrivit en artikel i ämnet, som vi presenterar i nr 6 av Västgötabygden. Två hundra ungdomar har de senaste åren fått den hedervärda titeln Ung hembygdsambassadör genom studiecirkel tillsammans med hembygdsföreningar runt om i landet. Från norr till söder har ungdomar upplevt och lärt om hembygdens landskap, historia, friluftsliv och guidning. Nu bjuder vi in fler ungdomar och hembygdsföreningar för givande möten i landskapet.

Hänt på bögda ...

Kulturarvsvardag i Skepplanda

Björns kvarn i Boaredal

Varje år andra helgen i september arrangeras Kulturarvsvardagen över hela Sverige. Skepplanda Hembygdsförening valde i år att visa Björns kvarn i Boaredal. Skvaltkvarnen har under sommaren fått en ny ränna och skyltar som berättar kvarnens historia på olika språk. Ett trettiotal personer mötte upp och fick beskåda när vattnet släpptes på i den nya rännan.

Besökarna bjöds på kaffe med hembakat. Det bjöds också på stämmingsfull musik på nyckelharpa. Vädrets makter var välvilligt inställda och solen sken de två timmar som evenemanget pågick. Det är en mycket vacker plats och väl värd ett besök. På vår Facebook-sida och hemsida finns bilder och film från arrangementet. Skvaltkvarnen ägs sedan 1955 av Skepplanda Hembygdsförening och kvarnen anses vara västsveriges äldsta bevarade skvaltkvarn som står kvar på sin ursprungliga plats, vilket gör den unik. Den uppfördes sannolikt på 1500-talet av hemmanet Skogens ägare Björn som husbehovskvarn. När Boaredal blev odlad och bebyggt av Sven Larsson, Skogen, en ättling till Björn, blev kvarnen gårdarnas gemensamma egendom och användes för husbehovsmalning fram till 1885.

Den ursprungliga så kallade fjärrkärn blev sedermera utbytt till nuvarande turbinhjul och drev då ett tröskverk på gården ända fram till slutet av 1940-talet. Man ser fortfarande hålen i väggarna. Linorna gick ut ner till tröskverket på gården som ligger några hundra meter därifrån. Skepplanda Hembygdsförening anordnar varje år gökotta på Kristi Himmelfärdsdag vid kvarnen och då är alla välkomna.

Siv Grahn, Skepplanda

Fågelås Hembygdsförening aktiv på Öppen gård

Fågelås Hembygdsförening har medverkat vid Öppen gård, som varje år anordnas på Almnäs, Hjo. Det sker den 14 augusti, som är det datum då Almnäs för första gången omnämns i skrift, nämligen den 14 augusti 1225 då munkar från Alvastra kloster, som då ägde Almnäs, drog upp gränsen mellan Islebo (gård under Almnäs) och häradssallmanningen.

Från klostret deltog abboten Sune och kamreraren Gottfrid och från Vartofta härad häradshövding Sigtrygg Estridsson med flera.

Fågelås Hembygdsförening medverkade 792 år senare med flera inslag. Styrelsemedlemmar berättade bl a om de så kallade finlandsbarnen som under andra världskriget kom till Sverige med en adresslapp om halsen och några bereddes en fristad på Almnäs genom Röda Korset. Vår vice ordförande Vanja Löfmark har en viss relation till detta då hennes mor arbetat med barnen, och hon kunde med inlevelse dela med sig om hur livet kunde te sig på förläggningen.

Vidare berättades om hur Almnäsbäcken använts till historisk industriverksamhet på Almnäs, och där har förutom sedvanliga kvarn och såg funnits något för trakten så ovanligt som en masugn, som använde vattenkraft till att driva blåsbalgen. Masugnen var i drift 1734–1782. Malm togs huvudsakligen från Taberg och tackjärnet har förädlats till stångjärn vid Åreberg i Tibro.

Föreningens samling av gamla skolfoton från bygdens skolor visades och det var en hel del besökare som mindes sin barndom då de hittade sig själva eller någon bekant där. För att besökarna skulle få ta del av lite gammaldags praktiska göromål, visades föreningens

Resa i trakterna runt Falköping

En solig dag i juli reste Gösslunda Hembygdsförening till Åsle tå, där en trevlig guide tog emot.

Hon berättade om människorna som bott där i de små stugorna, som låg längs med tågatan. Stugorna var bebodda även i dag men nu med mycket välgjorda dockor. Sedan var det dags för lunch och den serverades på Vilhelmsros gårdscafé. Här fanns det en innergård med många vackra blommor.

Resan gick vidare på vägen mot Ulricehamn, men ett par mil från Falköping tog bussen av mot Kronogårdens Hembygds gård, som ägs av Kölaby Hembygdsförening. Här finns ett museum och några gamla miljöer uppbyggda, bl a skolsal, affär och skomakeri. Här serverades också kaffe.

Sista stoppet på resan var Bjärklunda kyrka.

Margareta Folkesson, Gösslunda

Åsle tå. En av de naturtrogna dockorna i stugorna på tån..
Foto: Monika Moberg

gengasvedklyv (se bild), tillverkad i Fågelås, i aktion. Denna rönte stort intresse då det torde vara den enda i sitt slag och man var imponerad av den sinnrika konstruktionen. Den drevs denna dag med en Grälletraktor, i så fint skick att också den fick många beundrande kommentarer.

Klyven användes under krigstiden för att klyva gengasved, produkten blir kuber med 6 cm sida. Detta var säkert ett alldeles förträffligt och lätthanterligt bränsle att fylla gengasaggregaten med. Det visades också en klöversåningsmaskin, tillverkad i Fågelås och en krösharpa (lingonrensare), även den tillverkad i Fågelås. Den drevs med en tvättmaskinsmotor och eftersom det var krösatider kunde dess effektivitet visas och många lingonplockare önskade sig en sådan. Några motorsågar av äldre modell, en med en vikt på 18 kilo fick man känna på, och det konstaterades att efter en dags skogsarbete med en sådan, behövdes inget besök på gym den kvällen.

*Thore Thorsén,
sekreterare i Fågelås Hembygdsförening*

Godsmagasinet i Skultorp

I juni 2015 totalförstördes godsmagasinet i Skultorps fornby i en anlagd brand. Det enda som kunde räddas var handlingarna i arkivet, men också dessa var skadade. Den 1 maj i år invigdes det nya godsmagasinet. KG Johansson invigningstalade, tidigare ordföranden Valdemar Johansson och den nuvarande ordföranden Ingemar Karlsson klippte tillsammans det blågula bandet. Inomhus visades en mycket uppskattad konstutställning av Berndt Jutemar och Henrik Allert.

SV fyller femtio år 2017

Tillbaka till framtiden – Studieförbundet Vuxenskolan jubilerar år 2017! Det bildades således 1967 och har utvecklats till ett av Sveriges största studieförbund med ett stort engagemang från medarbetare och deltagare.

Den 30 augusti hölls det Öppet Hus ute i lokalavdelningarna. I Skövde visade studieorganisatör Jenny Larsson och hennes medarbetare prov på vad de olika cirklarna sysslar med.

Även samarbetspartners fanns med bland utställarna som t ex Skövde Hembygdsförening.

Karin Granbom (bilden ovan) är ledare för knypplarna och hon visar här upp hur det går till att knyppla.

Monika Moberg

Elvy Bengtsson sjöng melodier från förr och ledde allsång.

Sommarfest i Sventorp

Sventorp-Forsby Hembygdsförening har haft sin årliga sommarfest i Montörsgården, där det serverades kaffe med hembakade bullar och kakor. Så var det försäljning av lokalproducerade ägg, grönsaker och honung. För övrigt fanns det hemstickade barntröjor och mjukisdjur för den som så önskade liksom loppisbord med fina saker.

För underhållningen svarade Elvy Bengtsson och Dag Gustavsson med melodier från förr. Det blev också allsång, ett uppskattat program med go musik och sång.

För sjuttonde året i rad visades en utställning på logen. I år var det Mors Linneskåp och Fars Snusdosor som visades. Det var hemvävda brudlakan med breda virkade spetsar, monogram med snirklade bokstäver från slutet av 1800-talet och framåt. Engelskt broderi med stora och små hål, broderade kaffedukar, stickade och virkade dukar i vitt, små tabletter i frivolitet, hemvävda dukar i lin, mönstrade i munkabälte och dräll, handdukar i olika kvaliteter och färger. Det fanns även snusdosor i silver med monogram från början av 1900-talet.

Äldre pipor, många i särskilda ställ, oanvända cigarettändare i originalförpackning, askfat med mera. Dessa var inlånade av föreningens medlemmar som alltid är villiga att ställa upp. Vi tackar dem så mycket för det. 125 besökare och ca 30 vid en andra visning av utställningen.

*Arne Andersson
Sventorp, Skövde*

Bygdevandring i Västerplana

Till hembygdsföreningens sista bygdevandring för sommaren den 9 september 2017 anslöt ca 30 personer vid kyrkoparkeringen, detta trots att regnet gjorde sig påmint och att temperaturen inte låg i topp.

Vandringen utgick från kyrkan och passerade Skattegården ner mot vandringsleden och senare upp till Storegården. Vid gården mötte Staffan och Kerstin Hedlund vandrarna och tillsammans med Freddie Wendin berättades det om gården och dess anor. Freddie och Staffan, som är kusiner, hade båda minnen från gården. De sista brukarna var Sven och Allan Gustavsson. År 1999 gick Allan bort, och då hade gården arrenderats i nästan 100 år av släkten. Nu är gården åter i samma släkt genom att Staffan och Kerstin arrenderar den av Hellekis Säteri.

På andra sidan byvägen ligger mejeriet som sedan 1990-talet ägs av Biggan och Lars Dahlberg som bor i Storebacken, tidigare handelsboden. Mejeriet byggdes i slutet av 1800-talet som andelsmejeri och var i bruk till början av 1940-talet. När Dahlbergs köpte mejeriet var det i mycket dåligt skick, frågan om det skulle rivras eller vad som skulle göras ställdes till Länsmuseum i Skara. Byggnaden bedömdes ha ett kulturhistoriskt värde, en 12 år lång renovering enligt krav som ställs för K-märkta hus startade år 2002. Under vandringen öppnades mejeriet och vandrarna gjorde ett besök i byggnaden.

Under vandringen hängde regnet i luften och de 30-talet vandrarna fick en eftermiddag med både anekdoter och kunskaper om Västerplana.

*Text: Lena Brodin
Foto: Freddie Wendin*

Sänd in din berättelse om skolan, lokalhistorien eller andra berättelser till vår redaktion.

Sänd till redvastgotab@gmail.com eller monika.moberg@blackhornet.me

Hembygdsresa i Kinds härad

Vi åkte i samlad trupp från både Björketorp och Horred. Vid första besöket hamnade vi hos ägarna till f d Västgöta textil. Därinne upplevde vi postorderkatalogernas tid. Gamla köpmansdiskar, en liten lanthandel och ”en riktig” post. De hade även inrett en skolsal med kateder och skolbänkar med lock.

Deras stora intresse är bonader. De äger flera tusen pappersbonader med motiv som sträcker sig året runt.

Därefter besökte vi Birgitta i Svenljunga. En färgstark dam som tycker om att hålla igång. Hon äger Svenljungas äldsta hus; Skomakarhuset. Där fick vi förmiddagskaffe bland hattar, tavlor och fina möbler.

Därefter gick färden till Kärsgärde, hennes föräldrahem, och en lanthandel som stått orörd sedan 40-talet. Rakt ut på grusvägar och genom skogar kom vi fram till lanthandeln. Mitt ute i ingenstans, kan man tycka, men vackert var det. Varje år arrangeras friluftsgudstjänst med cirka 300 besökare. Alla bjuds på kaffe med hembakat.

Lunch på Limmareds värdshus. Där äter man inget annat än schnitzel. Den vi åt, var och en, vägde 100 gram och det var mycket gott.

Ett väldigt udda besöksmål och okänt var Bleckslagerimuseet i Ljungsarp. Ett hantverk som en familj försöker bevara, men trots det kunde vi shoppa loss i zinkspannar, pepparkaksmått och prydnadsaker i metall.

Mossebo stom var sista anhalten på färden, en historia om en talman som byggde kyrkan som han ville, en örtagård och blomgård. Mossebo kyrka är en vacker kyrka, som har ett av få bevattningssystem med sprink-

Museum. Bleckslageriet i Ljungsarp-

Skolan förr. Vid f d Västgöta textil finns en skolsal med kateder och äldre skolbänkar.

ler i taket som sänder ut ånga om larmet går. Sevärt, men vi skulle haft mer tid på oss vid det sist nämnda besöksmålet.

Horreds, Istorps och Öxnevalla samt Surteby-Kattunga hembygdsföreningar.

Lena Johnson

Hemvärnets Musikkår Skaraborg

En skön och solig sommarafton, strax före midsommar, framträdde musikkåren i Helensparken, inbjuden av Skövde Hembygdsförening. De framförde bl a Intåg i sommarhagen av Vilhelm Pettersson Berger och avslutade med Under blågul fana, en marsch av V Widkvist. Dirigent var Martin Lindor, chef för Kulturfabriken i Skövde. Under en timma spelade Hemvärnets Musikkår Skaraborg en mycket njutbar blandning med allt från Taube, Astrid Lindgren/Georg Riedel och marscher till Broadwaylåtar och Debussy, spetsat med afrikansk och norsk brassmusik. Kan rekommenderas.

Monika Moberg

Skövde. Broadwaylåtar och marscher spelades av Hemvärnets Musikkår Skaraborg i Helensparken.

Havrebanan 50 år

Trollhättan. Noabs första lok tillverkat för Havrebanan Herrljunga – Uddevalla fotograferat på Innovatum i Trollhättan.

Varaborna måste ha stirrat förundrat när det lilla ångloket med tillhörande vagnar tuffade in på stationen för 150 år sedan. Loket var det första som byggdes av Nohab i Trollhättan och levererades som julklapp på julafton 1865. Idag kan det ses på Innovatum och verkar litet och oansenligt, men då representerade det den nya tiden.

Järnvägen Uddevalla–Vänersborg–Herrljunga byggdes främst för att ordna transporter av havre från slätten till hungriga hästar i Europa; husareernas föregångare till stridsvagnar, de beskedliga hästar som drog spårvagnarna i London eller de stackars ponnyer som drog vagnarna i kolgruvorna. Så banan kallades oftast för Havrebanan.

Den startade som smalspårig eftersom den drivande kraften, landshövding Sparre, tvangs spara och lite elakt sas banan vara snålsparrig.

Vara berördes kraftigt, och under havrens verkliga storhetstid skall det ha funnits 16 spannmålmagasin där för järnvägstransporterna. Bengtssonska magasinet har av Vara Hembygdsförening förvandlats till museum över både Vara och den 150-åriga järnvägen. Där finns mycket intressant att se. Men det går ju också att fortfarande åka Havrebanan, även om det nog inte finns någon havre i lasten numera.

Hans Menzing

Kulturmiljö

Hembygdsrörelsens kulturmiljöprogram beslutades på årsstämman i Uddevalla i maj 2017. Kulturmiljöarbetet är ett av hembygdsrörelsens viktigaste verksamhetsområden och varje år läggs det ner mängder av energi, engagemang och tid på att ta tillvara och utveckla hembygdens kulturmiljöer. Arbetet sker framförallt i de lokala hembygdsföreningarna, med stöd av de regionala hembygdsförbunden och SHF:s kansli.

Prioriterad fråga

Strategiskt arbete med natur- och kulturlandskapet ska vara en prioriterad fråga för utveckling enligt SHF:s verksamhetsinriktning för åren 2018–2022.

Kulturmiljöprogrammet är ett verktyg för att utveckla arbetet med hembygdernas natur- och kulturlandskap. Det handlar bland annat om hur vi arbetar praktiskt inom programmet.

Det finns sex mål för kulturmiljöarbetet, hur målen kan nås och vad SHF:s kansli ska göra för att nå målen. Genom att fylla på med information, och berätta för SHF:s kansli, vad din hembygdsförening eller ditt regionala hembygdsförbund gör, blir ni en del av kulturmiljöprogrammet och kulturmiljöarbetet.

De sex målen är: Att lära känna kulturmiljön, att ta tillvara kulturmiljön, lokal utveckling, landskapsförändringar, offentliga styrmedel och samverkan.

Kulturmiljö är hela den av människor påverkade miljön, inklusive den bebyggda. Även stora delar av naturmiljön hör dit. Berättelser, kunskap, historia och traditioner kopplade till platser och områden ingår i kulturmiljön.

Författare till VHF:s kulturmiljöprogram är Michael Lehorst. Layout: Olov Norin.

Om du vill läsa och sätta dig in i hela programmet på 28 sidor, både texter och bilder, så finns det på VHF:s hemsida. www.hembygd.se/verksamhet/kulturmiljo/

Sammanfattning: Monika Moberg

Kulturmiljö i Habo-Gustav Adolf. Ekeredsstugan och Stena-Gustafs stuga i hembygdsparken i Habo.

Läckögreven Jakob erövrade Moskva

Idag upplever vi väl Läckö som en sommaridyll. Slottet ligger som en vit pärla på en klippa omgiven på tre sidor av Väneren. Men allt är förstås inte idyll. Här finns många minnen av hårda och krigiska tider.

Ett sådant minne möter redan på slottsgården där en barsk herre står staty i en nisch liksom hans märkligt nog mer berömde son Magnus Gabriel De la Gardie en bit bort. Pappan hette Jakob De la Gardie och hörde till våra mest framgångsrika krigare. Magnus Gabriel var bättre på kultur, men chanslös mot pappa när det gällde krig. Fruktad var Jakob också. Det sägs att ryssar fortfarande kan uppstämna en bön: För krig och pest och Jakob De la Gardie bevare oss Herren vår Gud.

Svensk tsar?

1610 var Jakobs stora tid då han bland annat erövrade Moskva, en bedrift som bara Napoleon lyckats med efter honom. Men pengarna tog slut och de inhyrda soldaterna ville inte slåss gratis så Jakob De la Gardie fick dra sig tillbaka. Trots det hade han så gott anseende att ryssarna en tid övervägde att ta en svensk till tsar. Gustav Adolf lär ha varit intresserad, men ryssarna insåg att det kunde bli krångligt med en tsar som samtidigt var kung i Sverige och Finland.

Länge var Jakob De la Gardie den fältherre som Gustav II Adolf litade mest på, men detta tog av någon anledning slut. Enligt kungen berodde det på att De la Gardie var för försiktig och långsam, enligt skvallret på att Jakob De la Gardie fick gifta sig med kungens ungdomskärlek Ebba Brahe (mamma stoppade Gustav Adolfs bröllopsplaner). Förmodligen blev Jakob och Ebba lyckliga, de fick i alla fall 14 barn, så kanske hade kungen anledning att vara svartsjuk.

Greve av Läckö

Men lottlös blev Jakob inte. Han blev Sveriges förste fältmarskalk, utnämndes till greve och fick Läckö och en rad andra gårdar att leva på.

Så kasta en extra blick på statyn av Jakob De la Gardie där han sneglar avmätt ned på besökarna. Han var en av de verkligt stora krigarna i början av 1600-talet. Hade rentav kungliga anor, hans mamma var dotter till kung Johan III, men dessvärre inte till hans drottning.

Hans Menzing

Hård krigare. Jakob De la Gardie är idag inte alls lika känd som sonen Magnus Gabriel, men i tidigt 1600-tal var han en av våra stora krigare.

Är Du föreläsare?

Är du själv en föreläsare eller kan du tipsa om föreläsare som är intresserade av att framträda på hembygdsmöten eller andra träffar inom Västgötabygdens område? Vi funderar på att lägga in en idébank med programtips på vår hemsida.

Kanske har Du eller någon annan specialkunskaper inom kulturarvsområdet eller sådant som kan vara intressant för allmänheten. Kanske ingår du i en kultur- eller teatergrupp. Hör av Dig till

redvastgotab@gmail.com
eller monika.moberg@blackhornet.me

Läsvärt i korthet

Körsbärsblomman. Medlemstidning för Eggby-Istrum-Öglunda Hembygdsförening, nr 3 2017. Redaktör: Hjärdis Lundberg. 28 sidor om bland annat det märkliga att minnesstenarna på Sântorps tidiga kristna gravplats försvunnit, det är Ewert Jonsson som slår larm. Barbro Olofsson berättar om släktingar som hade ångbåtstrafik med ångaren Ellen på Hornborgasjön och Bengt Björk beskriver Björks Snickeri- och Trävaruaffär.

Välkommen Vårkumla!

Vårkumla Hembygdsförening firade sitt 40-årsjubileum den 3 september 2017. Föreningen är även nyss ansluten till hembygdsförbundet.

År 2013 blev Vårkumla utsedd till Skaraborgs vackraste ortnamn genom en omröstning, genomförd av Radio Skaraborg. Vårkumla, som 2013 hade omkring 90 innevånare men omkring 100 medlemmar i hembygdsföreningen, var en värdig vinnare.

På andra plats kom Gudhem, Fagersanna och Kungslena.

I lokalradion intervjuades hembygdsföreningens ordförande Bo Börjesson, mycket glad över att bo i en ort med Skaraborgs vackraste namn.

Monika Moberg

Rättelse: En läsare kontaktade redaktionen och påpekade att det inte kan vara höskörd, som det stod angivet under denna bild i nr 4 av Västgötabygden, utan det måste vara någon form av sädesskörd, eftersom det är en självbindare på bilden.

Redaktionen

Gudhems-Axet. Medlemstidning för Gudhemsbygdens Hembygdsförening nr 3 2017.

Redaktör: Lars-Erik Kullenwall. 52 sidor med massor av bilder om bland annat var stenen till klostret bröts, husbehovsbränningen som gladdade och skadade många samt fornminnena i Broddetorps pastorat, som handlar om mycket mer än Girommen och Ekornavallen.

Mimers brunn. Arkeologi, etnologi och historia i Västra Götaland. Nummer 4 2017.

Redaktör: Christina Ström. 52 sidor om bland annat arbetarbostäderna som blev turistmål (Falkängen, Hällekis), Kornguden i Vånga och Roland von Essen – en konstnärlig friherre.

Skara stiftshistoriska sällskap. Medlemsblad 2017:3.

Redaktör: Johnny Hagberg. 20 sidor om bland annat ”avvigning” av Katas kyrka i Varnhem, det vill säga hur den togs ur bruk. Kan vårt helgon Sankta Helena vara helgon även i Danmark? Och så skulle Gunnar Wennerberg ha fyllt 200 år i höst om han inte dött på Läckö kungsgård 1901. Han var en gång mycket populär tack vare Gluntarna.

Föreningen för Västgötalitteratur. Meddelande nr 3 2017. Redaktör: Johnny Hagberg. 20 sidor om bland annat Jernbans-stationshuset i Göteborg, Wennerbergsjubileet och västgöten som missionerade i Sibirien.

Ätrands dalgång. Berättelsen om ett gränsland. Författare: Sven Larsson. 264 sidor om natur, historia, personhistoria, näringsliv och krig kring Ätran.

Hans Menzing

Rött kort används av domaren i många sporter för att på ett enkelt sätt visa för spelare och publik att en spelare har brutit mot reglerna. Nuförtiden är det många världsmedborgare som bryter mot olika regler. Den här kattuglan har sina egna regler och bryr sig inte om vår kamera, kanske spanar den efter möss på logen i Svenstorp.
Foto: Mattias Moberg.

Västergötlands Hembygdsförbund och Sveriges Hembygdsförbund samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan vid kurser och konferenser.

Varje enskild hembygdsförening avgör själv vilket studieförbund man vill samarbeta med.

Nästa nummer av Västgötabygden, nummer sex, kommer i slutet av november. Författarna i denna skrift är själva ansvariga för innehållet i sina artiklar. Redaktionen förbehåller sig rätten att korta och redigera insänt material. Om inget annat anges, är artikelförfattaren också fotograf. Bidrag och tips till tidningen mottas tacksamt av redaktionen, liksom tidskrifter och böcker som önskas anmälda. Västgötabygden publiceras på vår hemsida. Insända texter och bilder anses som godkända för publicering på vår hemsida.

VÄSTGÖTA BYGDEN

Redaktörsgrupp:

Ann-Britt Boman, sammankallande,
Spireavägen 5, 513 35 Fristad, tel 033-26 19 21.
073-9436175. E-post: birgitta.fristad@telia.com

Hans Menzing, Marumstorget 1,
532 32 Skara, tel 0511/12643.

E-post: hans.menzing@telia.com

Monika Moberg, ansvarig utgivare, tel 070-642 56 70,
Norra Bergvägen 16B, 541 32 Skövde.

E-post: redvastgotab@gmail.com
eller monika.moberg@blackhornet.me

Övriga i redaktionskommittén:

Jan-Olof Berglund, Stora Rör, Nolgården 3,
540 15 Våring, tel 0500-44 11 05, 0708-42 04 53.
E-post: j-o.berglund@telia.com

Bo Björklund, Hövägen 9 C, 446 32 Älvängen,
tel 0303-74 98 78. E-post: bo.bjorklund@risveden.com

Tage Brolin, Bäckaskog, Främmostad,
465 97 Nossebro, tel 0512-531 50.

E-post: frammestad@tagebrolin.se

Leif Brunnegård, Asklanda, 447 93 Vårgårda,
tel 0322-66 11 43. E-post: leif.brunnegard@gmail.com

Birgit Carlsson, Ljungås, 519 91 Istorp, tel 070-620 66
66. E-post: bisido@hotmail.com

Anna Faxgård, Bua Skogsslätt, 511 98 Hyssna,
tel 0320-397 77. E-post: anna.faxgard@telia.com

Förbundsordförande: Sven-Åke Mökander,
Markgatan 39, 441 51 Alingsås, tel 0322-67 23 10,
070-672 31 56. E-post: svenake.mokander@gmail.com

Vice förbundsordförande: Jan-Olof Berglund

Förbundssekreterare: Jan-Henry Svensson
Södra vägen 4, 532 94 Tvärred, 0321-500 35,
070-208 53 27. E-post: janhenry.svensson@vgregion.se

Förbundskassör: Tommy Kroon.

Timmermansgatan 19, 532 33 Skara. 0511-145 49, 0705-
91 24 55. E-post: tommy.kroon@kunskapstradet.se

Kanslist: Eva Mann. Västergötlands Hembygdsförbund,
Box 15, 534 21 Vara, tel 0512-105 50, bostad 0511-3703 30.
Bankgiro: 378-5383. Swischnummer: 123 214 84 19.

Har Du adressförändring, ring till Eva Mann,
tel 0512-105 50. **Arbetstid: torsdagar 9-15.**

Kansliets e-post: vasterg.hembygdsf@telia.com

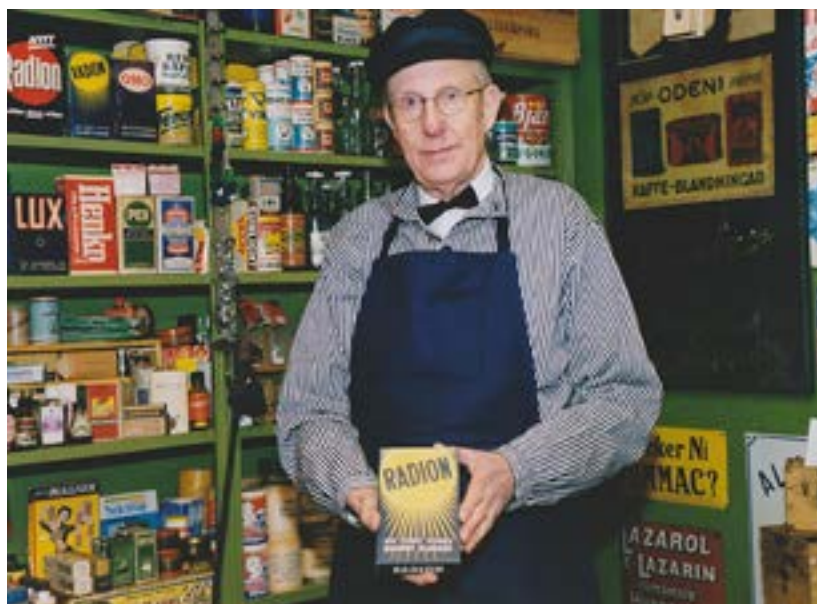
Västergötlands Hembygdsförbund
Box 15
SE-534 21 Vara

Lanthandeln förr och retro

Exempel på verksamhet från flera miljöer. Sänd in berättelser och bilder till vår redaktion, adresser, se sidan 31. Foto på denna sida: Monika Moberg.

Automat. En ovanlig godisautomat för halstabletten Läkerol. Automaten har stått i Hilmer Jonssons speceriaffär i Tidan. Finns nu i Arnold Karléns utställningslokal.

Lanthandelsmuseum. Bild från Pontus Nilszéns Lanthandelsmuseum i Varola. Mellan åren 1891 och 1971 fanns Nilszéns lanthandel. Pontus startade sitt museum 1987. Han avled 2011 och 2012 donerades lanthandelsmuseet till **Tidaholms museum**. www.tidaholmsmuseum.se/

Töreboda-Björkäng. I hembygdsmuseet i Töreboda finns Nordvalls butiks-inredning från Stång Tomten, Fägre, i slutet av 1800-talet. Hembygdsmuseet är öppet under sommarmånaderna. www.hembygd.se/toreboda-bjorkang/

Retro Nossebro. Bilden till vänster: Retrolägenheten Andra våningen är en unik trerumslägenhet, tidsenligt inredd från 1960-talet. Adress: Storgatan 1, Nossebro. www.retrovagen.se/andravanningen